QORTI KRIMINALI

Onor. Imhallef Dr. Consuelo Scerri Herrera LL.D. Ph.D.

Att ta' Akkuza numru 39/2023

Ir-Repubblika ta' Malta

vs

James Vella

Christopher Scerri

Illum, 17 t' Ottubru, 2024

Il-Qorti,

Rat l-akkużi kontra **JAMES VELLA** iben George u Natalina xebba Agius u Josephine, imwieled Pieta' nhar it-tnejn (2) ta' Ottubru, tas-sena elf disa' mija u tmenin (1980) residenti fil-fond 84, Manuel Court, Flat 3, Triq il-Vitorja, Qormi, u detentur ta' karta ta' identità numru **469180(M),** u **CHRISTOPHER SCERRI** iben Ronald u Grace xebba Micallef, imwieled Pieta' fil-11 ta' Settembru tas-sena elf disa' mija u tmienja u sebgħin (1978), residenti Santa Maria Flats, Flat 3, Triq Qrejten, Pieta', u detentur ta' karta ta' identita' numru **419778(M)** l-Avukat Ġenerali f'isem ir-Repubblika ta' Malta jgħid:

L-Ewwel (1) Kap

Illi f'xi żmien fis-sajf tas-sena elfejn (2000) ċertu Richard Grech, li kien joqgħod f'appartament ġewwa San Gwann, innota li xi darbtejn fil-ġimgħa, kmieni filgħodu, kienet tiġi persuna b'karozza bajda fil-fergħa tal-*Bank of Valletta* ta' San Gwann biex tiddeposita xi basktijiet. Illi Richard Grech daħħalha f'rasu li din setghet tkun opportunità biex jagħmel serqa tajba. Għalhekk huwa tkellem ma' xi persuni oħra, fosthom James Vella u Christopher Scerri, minn issa l-quddiem jissejħu l-akkużati, li aċċettaw li jgħinuh f'din l-operazzjoni.

Fit-tmintax (18) ta' Settembru ta' dik is-sena, ftit wara l-ħamsa ta' filgħodu, l-akkużati flimkien ma Richard Grech u persuna oħra marru bil-karozza jistennew lil din il-persuna tiddeposita l-basktijiet fil-fergha tal-*Bank of Valletta* ta' San Gwann, u jisirqulu l-oġġetti li jkollu fuqu. Għall-ħabta tal-ħamsa u nofs tfaċċa messaġġier tal-bank, Alphonse Ferriggi, sabiex jiddeposita xi basktijiet ġewwa kaxxa apposita li tinstab mal-faċċata ta' dan il-bank. Kif niżel mill-vettura u fetaħ il-*luggage booth* u ħareg il-basktijiet, l-akkużati u l-persuni li kienu magħhom ħarġu mill-vettura tagħhom, ippuntaw senter lejn Ferriggi u, dolożament, bil-ħsieb li joqtluh jew iqegħdulu ħajtu f'periklu ċar, tawh tir ġo rasu. Alphonse Ferriggi miet ftit minuti wara kawża tal-ġrieħi li sofra. B'hekk l-akkużati ħelsu mill-uniku xkiel li kellhom biex jikkommettu s-serqa ppjanata.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja ta' omiċidju volontarju u ċioè talli, dolożament, bil-ħsieb li joqtlu persuna jew li jqiegħdu il-ħajja tagħha f'periklu ċar, ikkaġunalha l-mewt.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli fit-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) ikommettew omiċidju volontarju u ċioè talli, dolożament, bil-ħsieb li joqtlu persuna jew li jqegħdu l-ħajja tagħha f'periklu ċar, ikkaġunawlha l-mewt;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija għall-għomorhom, skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 211(1)(2), 23 u 533 tal-Kodici Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

<u>It-Tieni (2) Kap</u>

Illi f'xi żmien fis-sajf tas-sena elfejn (2000) l-akkuzat Richard Grech, li kien joqgħod f'appartament ġewwa San Gwann, innota li xi darbtejn fil-ġimgħa, kmieni filgħodu, kienet tiġi persuna b'karozza bajda fil-fergħa tal-*Bank of Valletta* ta' San Gwann biex tiddeposita xi basktijiet, daħħalha f'rasu li dawn il-basktijiet kienu jkunu jikkontjenu xi kwantità ta' flus u għalhekk iddeċieda li, f'okkażżjoni minnhom, jisraq dawn il-basktijiet. Grech tkellem ma' xi persuni oħra, fosthom l-akkużati li aċċettaw li jgħinuh f'din l-operazzjoni. In esekuzzjoni ta' dan il-ħsieb nefarju tagħhom, fit-tmintax (18) ta' Settembru ta' dik is-sena, ftit wara l-ħamsa ta' filgħodu, l-akkużati flimkien ma' xi persuni oħra marru bil-karozza jistennew lil din il-persuna ħdejn il-fergħa tal-*Bank of Valletta* ta' San Gwann biex jisirqulu l-oġġetti li jkollu fuqu.

Għall-ħabta tal-ħamsa u nofs, u ċioè qabel it-tlugħ tax-xemx, tfaċċa messaġġier tal-bank, Alphonse Ferriggi, sabiex jiddeposita xi basktijiet ġewwa kaxxa apposita li tinstab mal-faċċata ta' dan il-bank. Kif niżel mill-vettura u fetaħ il-*luggage booth* u ħareg il-basktijiet, l-akkużati u l-persuni li kienu magħhom, li kienu kollha mgħammdin, ħargu mill-vettura tagħhom, ippuntaw senter lejn Ferriggi u, dolożament, bil-ħsieb li joqtluh jew iqegħdulu ħajtu f'periklu ċar, tawh tir ġo rasu u qatluh biex b'hekk eliminaw kull xkiel li seta' jkollhom fl-esekuzzjoni tas-serqa ppjanata. Huma mbagħad ħadu u serqu tlett (3) basktijiet, a dannu u kontra l-volontà tas-sidien tal-*Bank of Valletta* u ta' persuni oħra. Illi rriżulta li dawn il-basktijiet kienu jikkontjenu biss materjal tal-posta.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja ta' serq, liema serq hu kkwalifikat bil-vjolenza, mezz u ħin.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli fit-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) ikommettew serqa, liema serqa hija kkwalifikata bil-vjolenza, mezz u ħin;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija għall-għomorhom, skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 261(a)(b)(f), 262(1)(a)(b), 263(b), 270, 272, 275, 23 u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

It-Tielet (3) Kap

Illi fiż-żmien u fiċ-ċirkostanzi msemmija fl-ewwel u fit-tieni kap ta' dan l-att ta' akkuża, u ċioè nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħodu ġewwa San Gwann, l-akkużati, flimkien ma' persuni oħra, ippuntaw senter lejn Alphonse Ferriggi u ftit sekondi wara tawh tir ġo rasu u qatluh. F'dawk il-ftit mumenti Ferriggi ġie miżmum kontra l-volontà tiegħu u l-libertà tiegħu ta' moviment ġiet impeduta. L-akkużati ma kellhomx ordni skont il-liġi tal-awtorità kompetenti, u ċ-ċirkostanzi ma kienux fost dawk li fihom il-liġi tagħti s-setgħa lill-privat li jarresta lil xi ħadd.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja talli, bla ordni skont il-liġi tal-awtorità kompetenti, u barra mill-każijiet li fihom il-liġi tagħti s-setgħa lill-privat li jarresta lill-ħati, arrestaw, żammew jew issekwestraw lil xi persuna kontra l-volontà tagħha, jew taw post biex fih din il-persuna tiġi arrestata, miżmuma jew issekwestrata.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn

(2000), bla ordni skont il-liġi tal-awtorità kompetenti, u barra mill-każijiet li fihom il-liġi tagħti s-setgħa lill-privat li jarresta lill-ħati, arrestaw, żammew jew issekwestraw lil xi persuna kontra l-volontà tagħha, jew taw post biex fih din il-persuna tiġi arrestata, miżmuma jew issekwestrata;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi huma jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija minn disa' (9) xhur sa tliet (3) snin, skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 86, 23 u 533 tal-Kodiċi Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

***I*r-Raba' (4) Kap**

Illi fiż-żmien u fiċ-ċirkostanzi msemmija fil-kapi preċedenti ta' dan l-att ta' akkuża, u cioè nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħodu ġewwa San Gwann, l-akkużati, flimkien ma' persuni oħra, ġewwa t-toroq ta' San Gwann, dolożament, bil-ħsieb li joqtlu lil Alphonse Ferriggi jew li jqegħdulu ħajtu f'periklu ċar, tawh tir ta' senter ġo rasu u fil-fatt qatluh. Fil-mument ta' dan id-delitt, l-akkużati kellhom fil-pussess tagħhom arma tan-nar, liema arma ġiet effettivament użata fil-kommissjoni tal-imsemmi delitt volontarju kontra l-persuna ta' Alphonse Ferriggi.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja talli, fil-ħin li għamlu delitt volontarju kontra l-persuna, kellhom fil-pussess tagħhom xi arma tan-nar, arma regolari, imitazzjoni ta' arma tan-nar jew imitazzjoni ta' arma regolari, u dan mingħajr għan leġittimu.

Ghaldaqstant l-Avukat Generali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000), fil-ħin li għamlu delitt volontarju kontra l-persuna, kellhom fil-pussess tagħhom xi arma tan-nar u/jew arma regolari, u dan mingħajr għan leġittimu;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija għal żmien ta' mhux iżjed minn tliet (3) snin skont dak li hemm u jintqal fl-artikolu 26(a) tal-Ordinanza dwar l-Armi (Kap. 66) [illum artikolu 55(a) tal-Att dwar l-Armi (Kap. 480)], u l-artikoli 23 u 533 tal-Kodici Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

Il-Hames (5) Kap

Illi fiż-żmien u fiċ-ċirkostanzi msemmija fil-kapi preċedenti ta' dan l-att ta' akkuża, u ċioè nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħodu ġewwa San Gwann, l-akkużati flimkien ma' persuni ohra, fi triq pubblika f'San Gwann, sparaw arma tan-nar kif fuq spjegat, mingħajr ma kienu debitament liċenzjati mill-Kummissarju tal-Pulizija biex jagħmlu hekk.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja talli, mingħajr liċenzja tal-Pulizija, sparaw arma tan-nar f'post abitat, jew fi qrib tiegħu, jew fit-toroq pubbliċi, jew fil-portijiet.

Għaldaqstant l-Avukat Generali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000), mingħajr liċenzja tal-Pulizija, sparaw arma tan-nar f'post abitat, jew fi qrib tiegħu, jew fit-toroq pubbliċi, jew fil-portijiet;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi huma jiġu kkundannati għall-piena ta' prigunerija għal żmien mhux iżjed minn disa' (9) xhur u multa ta' mhux anqas minn sitta u erbgħin ewro u disgħa u ħamsin ċenteżmu (€46.59) ekwivalenti għal għoxrin lira (Lm20), u mhux iżjed minn erba' mija u ħamsa u sittin ewro u sebgħa u tmenin ċenteżmu (€465.87) ekwivalenti għal mitejn lira (Lm200), skont dak li hemm u jintqal fl-artikolu 24(2), 33(1) u 29 tal-Ordinanza dwar l-Esplożivi

(Kap. 33), u l-artikoli 23 u 533 tal-Kodiċi Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

Is-Sitt (6) Kap

Illi fiż-żmien u fiċ-ċirkostanzi msemmija fil-kapi preċedenti ta' dan l-att ta' akkuża, u cioè nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħodu ġewwa t-toroq pubbliċi ta' San Gwann, l-akkużati James Vella u Christopher Scerri kellhom arma tan-nar u munizzjon mingħajr ma kienu debitament liċenzjati mill-Kummissarju tal-Pulizija. Huma fil-fatt, flimkien ma' persuni oħra, sparaw din l-arma kif intqal fil-kapi preċedenti.

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja talli, mingħajr liċenzja tal-Kummissarju tal-Pulizija, kellhom fil-pussess jew kontroll tagħhom, jew kellhom f'idejhom jew fuqhom, xi arma tan-nar jew munizzjon barra mill-fond jew post li jagħmel miegħu.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuza lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000), mingħajr liċenzja tal-Kummissarju tal-Pulizija, kellhom fil-pussess jew kontroll tagħhom, jew kellhom f'idejhom jew fuqhom, xi arma tan-nar jew munizzjon barra mill-fond jew post li jagħmel miegħu;
jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi huma jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija għal żmien ta' mhux anqas minn ħames (5) xhur sa mhux aktar minn tliet (3) snin, skont dak li hemm u jintqal fl-artikolu 3(1A) tal-Ordinanza dwar l-Armi (Kap. 66) [illum artikoli 5(1) u 51(2) tal-Att dwar l-Armi (Kap. 480)], u l-artikoli 23 u 533 tal-Kodiċi Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

Is-Seba' (7) Kap.

Illi fiż-żmien u fiċ-ċirkostanzi msemmija fil-kapi preċedenti ta' dan l-att ta' akkuża, u cioè nhar it-tmintax (18) ta' Settembru tas-sena elfejn (2000) għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħodu ġewwa San Gwann, l-akkużati James Vella u Christopher Scerri, flimkien ma' persuni oħra, volontarjament sparaw tir ta' senter lejn Alphonse Ferriggi u għamlu ħsara volontarja fil-vettura bin-numru ta' reġistrazzjoni DBF-192 li kienet qed tintuża mill-imsemmi Ferriggi. Din il-vettura kienet proprjetà tas-sidien tal-*Bank of Valletta* u ta' persuni oħra. Saret ħsara wkoll f'bieb tal-bank tant li kellu jinbidel. Il-ħsara kienet tammonta komplessivament għal izjed minn mija u sittax-il ewro u sebgħa u erbgħin ċenteżmu (€116.47) l-ekwivalenti ta' ħamsin lira (Lm50), iżda mhux iżjed minn elf, mija u erbgħa u sittin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€1,164.69) l-ekwivalenti ta' ħames mitt lira (Lm500).

Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja talli volontarjament ħassru, għamlu ħsara jew għarrqu ħwejjeġ ħaddieħor, mobbli jew immobbli, l-ammont ta' liema ħsara ma jiskorrix elf, mija u erbgħa u sittin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€1,164.69) l-ekwivalenti ta' ħames mitt lira (Lm500), imma hu izjed minn mija u sittax-il ewro u sebgħa u erbgħin ċenteżmu (€116.47) l-ekwivalenti ta' ħamsin lira (Lm50).

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja talli volontarjament ħassru, għamlu ħsara jew għarrqu ħwejjeġ ħaddieħor, mobbli jew immobbli, l-ammont ta' liema ħsara ma jiskorrix elf, mija u erbgħa u sittin ewro u disgħa u sittin ċenteżmu (€1,164.69) l-ekwivalenti ta' ħames mitt lira (Lm500), imma hu iżjed minn mija u sittax-il ewro u sebgħa u erbgħin ċenteżmu (€116.47) l-ekwivalenti ta' ħamsin lira (Lm50);

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri u illi jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija ta' mhux anqas minn seba' (7) xhur sa mhux aktar minn tmintax-il (18) xahar, skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 325(b)

[illum 325(1)(b)], 23 u 533 tal-Kodici Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-imsemmija akkużati.

It-Tmien (8) Kap

Illi fis-sbatax (17) ta' Settembru tas-sena 2000, għall-ħabta tal-ħamsa u nofs ta' filgħaxija, Alessandro Loporto kien għaddej minn tas-Sliema bil-vettura tiegħu tal-għamla Volkswagen Golf bin-numru ta' reġistrazzjoni SAN-578 u ddeċieda li jieqaf jixtri pakkett sigaretti. Loporto waqqaf il-vettura quddiem il-Preluna Hotel ħdejn tat-taxis, ħalla ċ-ċwievet ġo fiha, u ħareġ jixtri dawn is-sigaretti. Dak il-ħin kienu għaddejin fl-akkwati l-akkuzati flimkien ma xi persuni oħra. Dawn indunaw li dik il-vettura kellha ċ-ċwievet ġo fiha u serquha, dana għad-dannu u kontra l-volontà tal-imsemmi Alessandro Loporto. Din il-vettura, li fil-mument tas-serqa kien fiha wkoll Clarion CD player, pouch b'xi tnax-il (12) CD u ftit għodda, liema oġġetti komplessivament kienu jiswew 'l fuq minn mitejn u tnejn u tletin ewro u erbgħa u disgħin ċenteżmu (€232.94) l-ekwivalenti ta' mitt lira (Lm100), kienet tiswa xi sittax-il elf u tlett mija u sitt ewro (€16,306) l-ekwivalenti ta' sebat-elef lira (Lm7000). Illi jirriżulta li l-imsemmija vettura ntużat mill-akkużati l-għada t-tmintax (18) ta' Settembru bħala mezz ta' trasport biex waslu San Gwann.
Illi b'għemilhom l-imsemmija James Vella u Christopher Scerri saru ħatja ta' serq, liema serq hu kwalifikat bil-valur u xorta tal-ħaġa misruqa.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmija James Vella u Christopher Scerri, ħatja ta' serq, liema serq hu kwalifikat bil-valur u xorta tal-ħaġa misruqa;

jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-imsemmija akkużati u illi jiġu kkundannati għall-piena ta' priġunerija ta' bejn it-tmintax-il (18) xahar sa disa' (9) snin, skont dak li hemm u jintqal fl-artikoli 261(c)(g), 267, 271(g), 279(b), 280, 281, 23 u 533 tal-Kodici Kriminali, il-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta, jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmija akkużati.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet preliminari ta' James Vella, pprezentata fir-registru ta' din l-Onorabbli Qorti nhar it-12 t' Ottubru, 2023:

1. Illi fl-ewwel lok, l-akkuzat qieghed jecepixxi n-nullita tal-att tal-akkuza ai termini tal-Artikolu 597 (4) tal-Kap 9 stante li l-ezami tal-akkuzat ma sarx skont dak li jipprovdi l-Artikolu 392 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta u cioe fejn "il-Qorti tistaqsih ismu u kunjomu, kemm-il sena ghandu, fejn twieled u fejn jogghod, is-sengha, professjoni jew stat ieħor tiegħu, **l-isem u kunjom tal-ġenituri,u jekk humiex hajjin jew mejtin."** Illi stante illi l-ezami tal-imputat huwa element holistiku, la darba dan ma sarx skont l-artiklu 392 tal-Kap 9 u cioe stante lill-Qorti a fol. 10 **staqsiet biss x'inhu l-isem missier l-akkuzat odjern u jekk hux haj jew mejjet**, seta' jigi sanat biss billi jerga' jsir l-ezami mill-gdid fl-intier tieghu u allura la ma regax sar u d-difett ma giex sanat, daqs li kieku r-rekwizit fl- Artikolu 392 tal-Kap 9 ma giex osservat u dana jimporta in-nullita tal-att tal- akkuza ai termini tal-Artikolu 597(4) tal-Kap 9;

2. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost il-kumpilazzjoni u kif ukoll l-investigazzjoni huma nulli stante illi l-akkuzat qatt ma inghata id-dritt ghad- *disclosure* fi stadju ta' investigazzjoni anke stante illi dan id-dritt ma kienx koncess taht il-ligi Maltija f'dak iz-zmien, liema nuqqas mhux biss wassal ghal actual prejudice f'dan il-kaz izda eventwalment gie rimedjat, permezz tal- emendi fil-kodici Kriminali fl-Artikolu 534AB li a bazi tieghu l-iskeda E, Taqsima I, Ittra bi Drittijiet tipprovdi li persuna interrogata jew l-avukat taghha ghandhom dritt ghad-dokumenti kollha senjatament il-provi kollha favur jew kontra l-akkuzat. Illi in oltre, l-esponenti jagħmel referenza wkoll ghall- Artikolu 534AF oltre l-artikolu 356 (2) tal-Kap 9. Illi certament il-konoxxenza tal-provi li l-prosekuzzjoni tressaq kontra l-akkuzat huma sanciti fil-principju ta' equality of arms, element fundamentali ta' dritt ta' smiegh xieraq.

Illi sussidjarjament u minghajr pregudizzju f'kaz lill-Qorti joghgobha ma tilqax it-talba ghan-nullita tal-proceduri l-akkuzat umilment jitlob lil din l-Onorabbli Qorti titlob l-isfilz ta' dawk il-provi, xhieda u dokumenti kollha nkluzi fl-inkjesta li ma inghatawx lill-esponent bhala diclosure fil-waqt tal-investigazzjoni ghall- istess ragunijiet appena

suesposti;

3. Illi l-akkuzat qieghed jitlob ukoll l-isfilz tax-xhieda kollha fejn mit-traskrizzjoni tax-xhieda ma jirrizultax li gew amministrati l-gurament ai termini tal-Artikolu 631 tal-Kodici Kriminali u skont l-format stabbilit fl-Artikolu 577 (3) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili, Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta u jigi sfilzati wkoll l-oggetti esebiti matul dik x-xhieda. Illi trid issir distinzjoni bejn verbal u x-xhieda nnifisha u illi mhux bizzejjed jinghad 'jixhed l-Ispettur Keith Arnaud bil- malti bil-gurament jghid' izda x-xhieda biex tkun valida jrid jirrizulta testwalment li x-xhud qed jigi moghti l-gurament mir-registratur ai termini tal- Artikolu 632 tal-Kodici Kriminali u jigi registrat ukoll l-format tal-gurament li qed jittiehed fil-forma ta' "Int A.B. ahlef (jew, wettaq solennement) li x-xiehda li sejjer taghti, tkun is-sewwa, is-sewwa kollu u xejn hlief is-sewwa. Hekk Alla jghinek." Illi filwaqt li jezistu verbali fejn jinghad li xhieda xehdu bil-gurament pero ma jirrizultax mill-atti l-amministrazzjoni nfsiha tal-gurament u in mankanza ta' din il-prova, x-xhieda ghandhom ikunu sfilzati stante li hemm distinzzjoni netta bejn verbal u l-fatt innifsu li jkun qed jigi ndikat permezz ta' dak il-verbal. Illi jinghad in oltre, illi lanqas r-rekwizit fl-Artikolu 390 (6) tal-Kap 9 ma gew osservati fit-traskrizzjonijiet tax-xhieda fil-kumpilazzjoni u ghaldaqstant ghandom jigu sfilzati u dana meta *Il-qorti tista', wara li tqis iċ-ċirkostanzi tal-każ, ex officio, tordna li t-tweġibiet moghtija mix-xhud, jew is-sustanza taghhom, jittichdu........jew jigu registrati b'mezzi elettromanjetiċi.. Ir-reġistrazzjoni elettromanjetika ghandha tiġi traskritta taht id-direzzjoni tarreġistratur u t- traskrizzjoni ghandha tidhol fl-atti tal-kawża. Fkull każ, it-traskrizzjoni tista' tkun miktuba bl-idejn jew bit-typewriter u ghandha tinqara lix-xhud, matul is-seduta jew wara, mirreġistratur li ghandu jniżżel nota ta' dak il-qari fit-tarf tattraskrizzjoni;*

4. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tax-xhieda li ddeponew fl- inkjesta ukoll u dan peress li ma jirrizultax illi gew somministrati l-gurament skond il-ligi;

5. Illi qieghed jintalab l-isfilz tal-istqarrijijiet kollha moghtija minn l-akkuzat matul l-investigazzjoni liema gew mmarkati bhala DOK KA 3 (a Fol 65) konsistenti f'DVD u

dawk mmarkati bhala Dok AK 1-AK 3 (Fol 504 et seq) kif ukoll kwalsiasi referenza ohra ghalihom. Illi l-istqarrijiet tal-esponenti, ittiehdu kollha fiz-zmien meta l-ligi ma kinitx tipprovdi ghall-assistenza u l-prezenza tal-avukat waqt it-tehid tal-istqarrija.

Illi llum il-gurnata il-ligi in vigore taghti dan id-dritt lill-persuna susspettata fil-mument illi din tkun investigata u dana wara li d-dritt tal-assistenza legali waqt l-istqarrija gie ntrodott fil-Kodici Kriminali permezz ta' l-Att LI fit-28 ta' Novembru 2016. Ghaldaqstant 1-esponenti jqis illi din l-istess stqarrija ittihdietlu bi vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tieghu in linea mal- gurispudenza tal-Qorti Kostituzzjonali inter alia, Graziella Attard vs Avukat Generali' deciza fis-27/09/2019, 'Christopher Bartolo vs Avukat Generali deciza fil-5/10/2018, 'Il-Pulizija (Spettur M. Bondin) vs Aldo Pistella deciza fl- 14/12/2018 u Morgan Onuorah vs l-Avukat tal-Istat deciza fis-27/01/2021;

6. Illi din I-Onorabbli Qorti ghandha tordna li ma ssir **l-ebda referenza** minn l- ebda xhud, ghal dak li seta stqarr mal-Pulizija certu Anthony Frendo maghruf bhala l-ballerin, u dan peress illi kwalunkwe dikjarazzjoni li setghet ghamlet din il-persuna, mhux ammessibli bhala prova stante li tammonta ghal detto del detto; dan il-persuna mejjet u ghalhekk qatt ma jista jikkonferma o meno dak allegatament mistqarr minnu. Illi ghalhekk din l-Onorabbli Qorti ghandha wkoll tordna l-isfilz tal-kopja tad-depozizzjoni moghtija minn dan l-istess xhud fil-kumpilazzjoni kontra Richard Grech, liema traskrizzjoni giet ezebita fl-atti processwali odjerni mid-Deputat Registratur Sharon Calleja bhala Dok AF 1, a Fol 673 ta'l-atti; u dan flimkien ukoll mad-depozizzjoni li l-istess Anthony Frendo ta bil-gurament l-inkjesta quddiem I-Perit Richard Aquilina.

8. L-isfilz tal-istqarrija (ezebita minn I-Spettur Keith Arnaud bhala KA 6 a Fol 159) u z-zewg depozizzjonijiet ta' Justin Fenech moghtija minnu quddiem il-Qorti tal-Magistrati fil-Kumpilazzjoni u dan peress illi x-xhieda u l-istqarrija tieghu huma bbazati biss, sa fejn jikkoncerna lil akkuzat, dak li huwa sema lil terzi jghidu. Ergo fl-

umli fehma tal-akkuzat, din ix-xhieda tammonta ghal detto del detto u mhux ammissibli bhala prova;

9. Illi d-depozizzjoni moghtija mix-xhud George Debono ghandha wkoll tigi sfilzata u dan peress illi mhux ammissibli, stante illi waqt l-istess xhieda inqratlu d-depozizzjoni moghtija minnu precedentement fil-guri kontra Richard Grech, allavolja ma giex dikjarat bhala xhud ostili mill-prosekuzzjoni;

10. Illi ghal l-istess raguni ghandha tigi sfilzata, l-kopja tad-depozizzjoni li ta fil- guri kontra Ricard Grech (ezebita a Fol 205), l-istess George Debono.

11. Illi fl-umli fehma tal-akkuzat, din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna wkoll l- isfilz tad-depozizzjoni moghtija minn Dominic Chircop, u kull referenza ghalih minn xhieda ohra, u dan peress li apparti li ma ghandha l-ebda relevanza hija kollha detto del detto;

12. L-isfilz tax-xhieda moghtija minn Alexia Borg fl-24.09.14 a Fol 425 tal-Atti Processwali, u dan peress illi x-xhieda taghha hija kollha *hearsay evidence* u ghalhekk mhux ammissibli bhala prova;

Illi x-xhieda li hija, fil-fehma tal-akkuzat detto del detto u li taghha qed jintalab l- isfilz, qed tintalab ukoll in vista tal-fatt illi minkejja li kemm Richard Grech u kemm Zammit gew prodotti bhala xhieda, huma ma gewx mitluba jikkonfermaw x'qalu lit- terzi li ttellghu jixhdu;

13. L-isfilz tad-Dokumenti mmarkati bhala 'CC 1' U 'CC 2', (Fol 105 et seq) ezebiti mid-Deputat Registratur Christopher Camilleri a Fol 101 tal-atti processwali, konsistenti fid-depozizzjonijiet li Joseph Zammit ta fil-guri; fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech u dan peress illi dan ix-xhud, ossia Joseph Zammit qatt ma gie ddikjara bhala xhud ostili fil-proceduri odjerni.

14. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha wkoll tordna l-isfilz tad-Dokument konsistenti f'certifikat tal-mewt rilaxxat mit-tabib Dott. Flores Martin, ezebit mid-Deputat Registratur Christopher Camilleri, u mmarkat bhala Dok CC4 a Fol 355 tal-atti processwali u dan peress illi min imkien ma jirrizulta minn fejn ingibet il-kopja ta' dan id-Dokument;

15. Illi l-istess qed jigi sottomess ghar-rigward tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC5, konsistenti f'ircevuta rilaxxata minn Everest Garage li fl-umli fehma tal- akkuzat ghandha allura wkoll jigi sfilzata stante illi imkien ma jirrizulta minn fejn ingiebet il-kopja ta' dan id-Dokument. L-istess jinghad ghad-dokumenti pprezentati minn l-istess xhud Christopher Camilleri a Fol 357-378;

16. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC 9 a Fol 379 tal-atti processwali stante illi x-xhud Anthony Muscat kien gie prodott quddiem il-Qorti tal-Magistrati, u in ogni caso fl-ebda hin ma saritlu referenza ghal kwalunkwe depozizzjoni rilaxxata minnu;

17. Illi l-istess qed jigi sottomess ghar-rigward tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC5, konsistenti f'ircevuta rilaxxata minn Everest Garage li fl-umli fehma tal- akkuzat ghandha allura wkoll tigi sfilzata, stante illi mkien ma jirrizulta minn fejn ingiebet il-kopja ta' dan id-Dokument.

18. Inoltre, dato ma non concesso illi dawn id-Dokumenti ittiehdu minn xi atti processwali ohra, ma jidhrix illi dawn id-Dokumenti gew ezebiti bil-permess tal-Qorti li kellha quddiemha l-kawza li minnha ttiehdu dawn id-Dokumenti. Konsegwentament, dejjem fl-umli fehma tal-akkuzat, dawn ghandhom jigu sfilzati b'ordni ta' din l-Onorabbli Qorti;

19. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tax-xhieda ta' George Micallef, u tordna li l-istess ma ghandux ikun prodott bhala xhud waqt ic-celebrazzjoni tal-guri u da peress illi x-xhieda li inghatat minnu nhar 1-24.09.14, hija bbazata fuq Dokumenti,

ezebit a Fol 368 et seq tal-process, ta liema dokumenti I- akkuzat qed jitlob l-isfilz. L-istess talba qed issir fir-rigward tax-xhieda ta' Dr. Flores Martin, Julian Sciberras, Carmel Caruana u parti mix-xhieda tas- supretendent Carmelo Bartolo u dan ghal l-istess raguni ossia l-fatt illi d- depozizzjoni taghom hija bbazata u marbuta ma' Dokument li d-dfizia qed titlob l-isfilz tieghu;

20. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokument ezebit minn Alexander Miruzzi (a Fol 546) konsistenti f'rapport maghmul minn Carmel Farrugia, u dan peress illi dan r-rapport qatt ma gie kkonfermat minn l-istess Carmel Farrugia, minkejja li dan gie prodott bhala xhud tal-prosekuzzjoni (vide Fol 533);

21. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokumenti ezebiti mid-Deputat Registratur Joyce Agius (a Fol 992), konsistenti f'hames kaxxi mmarkati minn JA 1 sa JA 5 li jikkontjentu l-atti tal-proceduri tal- kumpilazzjoni, tal-guri u ta' l-appell fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech, u dan peress illi fl-ewwel lok l-atti mhux relevanti stante illi l-istess Richard Grech gie prodott bhala xhud u d-depozizzjoni tieghu inghatat minnu minghajr problemi, u l-istess in kwantu ghax-xhieda l-ohra li kollha regghu gew prodotti f'dawn il-proceduri; u fit-tieni lok, u aktar importanti minn hekk, dak kollu kontenut fl-istess inkartament, ma ghandu jaghmel l-ebda stat ta fatt kontra l-akkuzat, li ma seta jezercita l-ebda kontroll fuq dawk il-proceduri, li issa jaghmlu parti mill-atti tal-kaz tieghu, billi jaghmel, ezempju, kontro ezamijiet tax-xhieda u sottomisjonijiet fuq punti ta' dritt. Ergo l-prezentata ta' dawn l-atti jiksru d-drittijiet fundamentali tal-akkuzat ghal smiegh xieraq, liema dritt dejjem gie meqjus li jinkluwdi l-jedd li wiehed ikun partecipi fil- proceduri kontra tieghu billi jaghmel il-kontro ezamijiet u anke jingungi xhieda ghad-difiza tieghu

22. Illi d-Dokumenti 'CC 3' konsistenti fil-proces verbal li gie ezebit mid-Deputat Registratur Camilleri, a Fol 174 tal-atti processwali, huwa vera kopja tal- orginali mehud minn l-atti tal-proceduri fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech, ma jidhirx li gie ezebit bil-permess tal-Qorti li quddiemha kellha dawn l-atti. Konsegwentement, fl-umli fehma tal-akkuzat, din l- Onorabbli Qorti ghandha tordna

l-isfilz tagghom, anke in vista tal-fatt illi l- istess proces verbal kellu jigi ezebit fl-atti tal-kaz odjern minn l-Avukat Generali permezz ta' Nota u mhux mid-Deputat Registratur;

23. Illi di piu, l-akkuzat jitlob l-isfilz tad-depozzjoni tal-esperti kollha mahtura fl-Inkjesta (Dok CC 3 (vide supra)), redatta mill-Onor Magistrat Dott. C Peralta) u dan flimkien ar-Rapporti u/jew Dokumenti ezebiti minn l-istess esperti waqt id-depozizzjoni taghhom viva voce quddiem il-Qorti tal-Magistrati, u dan peress illi minn mkien ma jirrizulta l-iskop tan-nomina ta' kull wiehed minn dawn l-esperti, liema gew nominati permezz ta' Ordni tal-Magistrat Inkwerenti konsistenti f'kitba standard, li hija identika ghal kull espert Illi ergo n-nomina taghhom hija monka, u dak kollu li jsegwi n-nomina tagghom huwa null u bla effett u dan peress illi din in-nomina tmur kontra dak dispost fil-provisio tal- Artikolu 548(1) tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

24. L-isfilz tal-ezebiti, pprezentati l-Qorti minn Christian Abdilla nhar 1-24.04.19 (Fol 993) u dan peress illi mid-depozizzjoni tieghu, minn imkien ma jirrizulta fejn dawn l-ezebiti, (li anqas hemm indikat f’hiex jikkonsistu), kienu qed jigu mizmuma u il-liema kundizzjoni kienu qed jigu mizmuma. L-istess xhud naqas ukoll milli jindika min kien ghaddielu dawn l-ezebiti, li filfatt jiddikjara biss li dawn kienu gew ezebiti quddiem l-Magistrat Dott. Padovani Grima;

25. Illi fl-umli fehma tal-akkuzat, din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-depozizzjoni ta' Anna Marie Ferriggi, u dan peress illi d-depozizzjoni taghha li tinsab a Fol 1002 et seq tal-atti processwali mhux relevanti ghal kaz.

Rat ukoll in-nota tal-eccezzjonijiet preliminari ta' Christopher Scerri, pprezentata fir-registru ta' din l-Onorabbli Qorti nhar it-12 t' Ottubru, 2023:

1. Illi fl-ewwel lok, l-akkuzat qieghed jecepixxi n-nullita tal-att tal-akkuza ai termini tal-Artikolu 597 (4) tal-Kap 9 stante li l-ezami tal-akkuzat ma sarx skont dak li jipprovdi l-Artikolu 392 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta u cioe fejn "il-Qorti tistaqsih ismu u kunjomu, kemm-il sena ghandu, fejn twieled u fejn jogghod, is-sengha, professjoni jew stat ieħor tiegħu, **<u>l-isem u kunjom tal-ġenituri,u jekk humiex hajjin jew mejtin."</u>** Illi stante illi l-ezami tal-imputat huwa element holistiku, la darba dan ma sarx skont l-artiklu 392 tal-Kap 9 u cioe stante lill-Qorti a fol. 10 **<u>staqsiet biss x'inhu l-isem missier l-akkuzat odjern u jekk hux haj jew mejjet</u>**, seta' jigi sanat biss billi jerga' jsir l-ezami mill-gdid fl-intier tieghu u allura la ma regax sar u d-difett ma giex sanat, daqs li kieku r-rekwizit fl- Artikolu 392 tal-Kap 9 ma giex osservat u dana jimporta in-nullita tal-att tal- akkuza ai termini tal-Artikolu 597(4) tal-Kap 9;

2. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost il-kumpilazzjoni u kif ukoll l-investigazzjoni huma nulli stante illi l-akkuzat qatt ma inghata id-dritt ghad- *disclosure* fi stadju ta' investigazzjoni anke stante illi dan id-dritt ma kienx koncess taht il-ligi Maltija f'dak iz-zmien, liema nuqqas mhux biss wassal ghal actual prejudice f'dan il-kaz izda eventwalment gie rimedjat, permezz tal- emendi fil-kodici Kriminali fl-Artikolu 534AB li a bazi tieghu l-iskeda E, Taqsima I, Ittra bi Drittijiet tipprovdi li persuna interrogata jew l-avukat taghha ghandhom dritt ghad-dokumenti kollha senjatament il-provi kollha favur jew kontra l-akkuzat. Illi in oltre, l-esponenti jagħmel referenza wkoll ghall- Artikolu 534AF oltre l-artikolu 356 (2) tal-Kap 9. Illi certament il-konoxxenza tal-provi li l-prosekuzzjoni tressaq kontra l-akkuzat huma sanciti fil-principju ta' equality of arms, element fundamentali ta' dritt ta' smiegh xieraq.

Illi sussidjarjament u minghajr pregudizzju f'kaz lill-Qorti joghgobha ma tilqax it-talba ghan-nullita tal-proceduri l-akkuzat umilment jitlob lil din l-Onorabbli Qorti titlob l-isfilz ta' dawk il-provi, xhieda u dokumenti kollha nkluzi fl-inkjesta li ma inghatawx lill-esponent bhala diclosure fil-waqt tal-investigazzjoni ghall- istess ragunijiet appena

suesposti;

3. Illi l-akkuzat qieghed jitlob ukoll l-isfilz tax-xhieda kollha fejn mit-traskrizzjoni tax-xhieda ma jirrizultax li gew amministrati l-gurament ai termini tal-Artikolu 631 tal-Kodici Kriminali u skont l-format stabbilit fl-Artikolu 577 (3) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili, Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta u jigi sfilzati wkoll l-oggetti esebiti matul dik x-xhieda. Illi trid issir distinzjoni bejn verbal u x-xhieda nnifisha u illi mhux bizzejjed jinghad 'jixhed l-Ispettur Keith Arnaud bil- malti bil-gurament jghid' izda x-xhieda biex tkun valida jrid jirrizulta testwalment li x-xhud qed jigi moghti l-gurament mir-registratur ai termini tal- Artikolu 632 tal-Kodici Kriminali u jigi registrat ukoll l-format tal-gurament li qed jittiehed fil-forma ta' "Int A.B. ahlef (jew, wettaq solennement) li x-xiehda li sejjer taghti, tkun is-sewwa, is-sewwa kollu u xejn hlief is-sewwa. Hekk Alla jghinek." Illi filwaqt li jezistu verbali fejn jinghad li xhieda xehdu bil-gurament pero ma jirrizultax mill-atti l-amministrazzjoni nfsiha tal-gurament u in mankanza ta' din il-prova, x-xhieda ghandhom ikunu sfilzati stante li hemm distinzzjoni netta bejn verbal u l-fatt innifsu li jkun qed jigi ndikat permezz ta' dak il-verbal. Illi jinghad in oltre, illi lanqas r-rekwizit fl-Artikolu 390 (6) tal-Kap 9 ma gew osservati fit-traskrizzjonijiet tax-xhieda fil-kumpilazzjoni u ghaldaqstant ghandom jigu sfilzati u dana meta *Il-qorti tista', wara li tqis iċ-ċirkostanzi tal-każ, ex officio, tordna li t-tweġibiet moghtija mix-xhud, jew is-sustanza taghhom, jittichdu........jew jigu registrati b'mezzi elettromanjetiċi.. Ir-reġistrazzjoni elettromanjetika ghandha tiġi traskritta taht id-direzzjoni tarreġistratur u t- traskrizzjoni ghandha tidhol fl-atti tal-kawża. Fkull każ, it-traskrizzjoni tista' tkun miktuba bl-idejn jew bit-typewriter u ghandha tinqara lix-xhud, matul is-seduta jew wara, mirreġistratur li ghandu jniżżel nota ta' dak il-qari fit-tarf tat-traskrizzjoni;*

4. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tax-xhieda li ddeponew fl- inkjesta ukoll u dan peress li ma jirrizultax illi gew somministrati l-gurament skond il-ligi;

5. Illi qieghed jintalab l-isfilz tal-istqarrijijiet kollha moghtija minn l-akkuzat matul l-investigazzjoni liema gew mmarkati bhala DOK KA 4 (a Fol 66) konsistenti f'DVD u

dawk mmarkati bhala Dok AK 4-AK 6 (Fol 513 et seq) kif ukoll kwalsiasi referenza ohra ghalihom. Illi l-istqarrijiet tal-esponenti, ittiehdu kollha fiz-zmien meta l-ligi ma kinitx tipprovdi ghall-assistenza u l-prezenza tal-avukat waqt it-tehid tal-istqarrija.

Illi llum il-gurnata il-ligi in vigore taghti dan id-dritt lill-persuna susspettata fil-mument illi din tkun investigata u dana wara li d-dritt tal-assistenza legali waqt l-istqarrija gie ntrodott fil-Kodici Kriminali permezz ta' l-Att LI fit-28 ta' Novembru 2016. Ghaldaqstant 1-esponenti jqis illi din l-istess stqarrija ittihdietlu bi vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tieghu in linea mal- gurispudenza tal-Qorti Kostituzzjonali inter alia, Graziella Attard vs Avukat Generali' deciza fis-27/09/2019, 'Christopher Bartolo vs Avukat Generali deciza fil-5/10/2018, 'Il-Pulizija (Spettur M. Bondin) vs Aldo Pistella deciza fl- 14/12/2018 u Morgan Onuorah vs l-Avukat tal-Istat deciza fis-27/01/2021;

6. Illi din I-Onorabbli Qorti ghandha tordna li ma ssir **l-ebda referenza** minn l- ebda xhud, ghal dak li seta stqarr mal-Pulizija certu Anthony Frendo maghruf bhala l-ballerin, u dan peress illi kwalunkwe dikjarazzjoni li setghet ghamlet din il-persuna, mhux ammessibli bhala prova stante li tammonta ghal detto del detto; dan il-persuna mejjet u ghalhekk qatt ma jista jikkonferma o meno dak allegatament mistqarr minnu. Illi ghalhekk din l-Onorabbli Qorti ghandha wkoll tordna l-isfilz tal-kopja tad-depozizzjoni moghtija minn dan l-istess xhud fil-kumpilazzjoni kontra Richard Grech, liema traskrizzjoni giet ezebita fl-atti processwali odjerni mid-Deputat Registratur Sharon Calleja bhala Dok AF 1, a Fol 673 ta'l-atti; u dan flimkien ukoll mad-depozizzjoni li l-istess Anthony Frendo ta bil-gurament l-inkjesta quddiem I-Perit Richard Aquilina.

7. L-isfilz tal-istqarrija (ezebita minn I-Spettur Keith Arnaud bhala KA 6 a Fol 159) u z-zewg depozizzjonijiet ta' Justin Fenech moghtija minnu quddiem il-Qorti tal-Magistrati fil-Kumpilazzjoni u dan peress illi x-xhieda u l-istqarrija tieghu huma bbazati biss, sa fejn jikkoncerna lil akkuzat, dak li huwa sema lil terzi jghidu. Ergo fl-

umli fehma tal-akkuzat, din ix-xhieda tammonta ghal detto del detto u mhux ammissibli bhala prova;

8. Illi d-depozizzjoni moghtija mix-xhud George Debono ghandha wkoll tigi sfilzata u dan peress illi mhux ammissibli, stante illi waqt l-istess xhieda inqratlu d-depozizzjoni moghtija minnu precedentement fil-guri kontra Richard Grech, allavolja ma giex dikjarat bhala xhud ostili mill-prosekuzzjoni;

9. Illi ghal l-istess raguni ghandha tigi sfilzata, l-kopja tad-depozizzjoni li ta fil- guri kontra Ricard Grech (ezebita a Fol 205), l-istess George Debono;

10. Illi fl-umli fehma tal-akkuzat, din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna wkoll l- isfilz tad-depozizzjoni moghtija minn Dominic Chircop, u kull referenza ghalih minn xhieda ohra, u dan peress li apparti li ma ghandha l-ebda relevanza hija kollha *detto del detto;*

11. L-isfilz tax-xhieda moghtija minn Alexia Borg fl-24.09.14 a Fol 425 tal-Atti Processwali, u dan peress illi x-xhieda taghha hija kollha *hearsay evidence* u ghalhekk mhux ammissibli bhala prova;

Illi x-xhieda li hija, fil-fehma tal-akkuzat *detto del detto* u li taghha qed jintalab l- isfilz, qed tintalab ukoll in vista tal-fatt illi minkejja li kemm Richard Grech u kemm Zammit gew prodotti bhala xhieda, huma ma gewx mitluba jikkonfermaw x'qalu lit- terzi li ttellghu jixhdu;

12. L-isfilz tad-Dokumenti mmarkati bhala 'CC 1' U 'CC 2', (Fol 105 et seq) ezebiti mid-Deputat Registratur Christopher Camilleri a Fol 101 tal-atti processwali, konsistenti fid-depozizzjonijiet li Joseph Zammit ta fil-guri; fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech u dan peress illi dan ix-xhud, ossia Joseph Zammit qatt ma gie ddikjarat bhala xhud ostili fil-proceduri odjerni;

13. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha wkoll tordna l-isfilz tad-Dokument konsistenti f'certifikat tal-mewt rilaxxat mit-tabib Dott. Flores Martin, ezebit mid-Deputat Registratur Christopher Camilleri, u mmarkat bhala Dok CC4 a Fol 355 tal-atti processwali u dan peress illi min imkien ma jirrizulta minn fejn ingibet il-kopja ta' dan id-Dokument;

14. Illi l-istess qed jigi sottomess ghar-rigward tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC5, konsistenti f'ircevuta rilaxxata minn Everest Garage li fl-umli fehma tal- akkuzat ghandha allura wkoll jigi sfilzata stante illi imkien ma jirrizulta minn fejn ingiebet il-kopja ta' dan id-Dokument. L-istess jinghad ghad-dokumenti pprezentati minn l-istess xhud Christopher Camilleri a Fol 357-378;

15. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC 9 a Fol 379 tal-atti processwali stante illi x-xhud Anthony Muscat kien gie prodott quddiem il-Qorti tal-Magistrati, u *in ogni caso* fl-ebda hin ma saritlu referenza ghal kwalunkwe depozizzjoni rilaxxata minnu;

16. Illi l-istess qed jigi sottomess ghar-rigward tad-Dokument mmarkat bhala Dok CC5, konsistenti f'ircevuta rilaxxata minn Everest Garage li fl-umli fehma tal- akkuzat ghandha allura wkoll tigi sfilzata, stante illi mkien ma jirrizulta minn fejn ingiebet il-kopja ta' dan id-Dokument;

17. Inoltre, *dato ma non concesso* illi dawn id-Dokumenti ittiehdu minn xi atti processwali ohra, ma jidhrix illi dawn id-Dokumenti gew ezebiti bil-permess tal-Qorti li kellha quddiemha l-kawza li minnha ttiehdu dawn id-Dokumenti. Konsegwentament, dejjem fl-umli fehma tal-akkuzat, dawn ghandhom jigu sfilzati b'ordni ta' din l-Onorabbli Qorti;

18. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tax-xhieda ta' George Micallef, u tordna li l-istess ma ghandux ikun prodott bhala xhud waqt ic-celebrazzjoni tal-guri u da peress illi x-xhieda li inghatat minnu nhar 1-24.09.14, hija bbazata fuq Dokumenti,

ezebit a Fol 368 et seq tal-process, ta liema dokumenti I- akkuzat qed jitlob l-isfilz. L-istess talba qed issir fir-rigward tax-xhieda ta' Dr. Flores Martin, Julian Sciberras, Carmel Caruana u parti mix-xhieda tas- supretendent Carmelo Bartolo u dan ghal l-istess raguni ossia l-fatt illi d- depozizzjoni taghom hija bbazata u marbuta ma' Dokument li d-dfizia qed titlob l-isfilz tieghu;

19. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokument ezebit minn Alexander Miruzzi (a Fol 546) konsistenti f'rapport maghmul minn Carmel Farrugia, u dan peress illi dan r-rapport qatt ma gie kkonfermat minn l-istess Carmel Farrugia, minkejja li dan gie prodott bhala xhud tal-prosekuzzjoni (vide Fol 533);

20. Illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-Dokumenti ezebiti mid-Deputat Registratur Joyce Agius (a Fol 992), konsistenti f'hames kaxxi mmarkati minn JA 1 sa JA 5 li jikkontjentu l-atti tal-proceduri tal- kumpilazzjoni, tal-guri u ta' l-appell fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech, u dan peress illi fl-ewwel lok l-atti mhux relevanti stante illi l-istess Richard Grech gie prodott bhala xhud u d-depozizzjoni tieghu inghatat minnu minghajr problemi, u l-istess in kwantu ghax-xhieda l-ohra li kollha regghu gew prodotti f'dawn il-proceduri; u fit-tieni lok, u aktar importanti minn hekk, dak kollu kontenut fl-istess inkartament, ma ghandu jaghmel l-ebda stat ta fatt kontra l-akkuzat, li ma seta jezercita l-ebda kontroll fuq dawk il-proceduri, li issa jaghmlu parti mill-atti tal-kaz tieghu, billi jaghmel, ezempju, kontro ezamijiet tax-xhieda u sottomisjonijiet fuq punti ta' dritt. Ergo l-prezentata ta' dawn l-atti jiksru d-drittijiet fundamentali tal-akkuzat ghal smiegh xieraq, liema dritt dejjem gie meqjus li jinkluwdi l-jedd li wiehed ikun partecipi fil- proceduri kontra tieghu billi jaghmel il-kontro ezamijiet u anke jingungi xhieda ghad-difiza tieghu

21. Illi d-Dokumenti 'CC 3' konsistenti fil-proces verbal li gie ezebit mid-Deputat Registratur Camilleri, a Fol 174 tal-atti processwali, huwa vera kopja tal- orginali mehud minn l-atti tal-proceduri fl-ismijiet Repubblika ta' Malta vs Richard Grech, ma jidhirx li gie ezebit bil-permess tal-Qorti li quddiemha kellha dawn l-atti. Konsegwentement, fl-umli fehma tal-akkuzat, din l- Onorabbli Qorti ghandha tordna

l-isfilz tagghom, anke in vista tal-fatt illi l- istess *proces verbal* kellu jigi ezebit fl-atti tal-kaz odjern minn l-Avukat Generali permezz ta' Nota u mhux mid-Deputat Registratur;

22. Illi di piu, l-akkuzat jitlob l-isfilz tad-depozzjoni tal-esperti kollha mahtura fl-Inkjesta (Dok CC 3 (vide supra)), redatta mill-Onor Magistrat Dott. C Peralta) u dan flimkien ar-Rapporti u/jew Dokumenti ezebiti minn l-istess esperti waqt id-depozizzjoni taghhom viva voce quddiem il-Qorti tal-Magistrati, u dan peress illi minn mkien ma jirrizulta l-iskop tan-nomina ta' kull wiehed minn dawn l-esperti, liema gew nominati permezz ta' Ordni tal-Magistrat Inkwerenti konsistenti f'kitba standard, li hija identika ghal kull espert Illi ergo n-nomina taghhom hija monka, u dak kollu li jsegwi n-nomina tagghom huwa null u bla effett u dan peress illi din in-nomina tmur kontra dak dispost fil-provisio tal- Artikolu 548(1) tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

23. L-isfilz tal-ezebiti, pprezentati l-Qorti minn Christian Abdilla nhar 1-24.04.19 (Fol 993) u dan peress illi mid-depozizzjoni tieghu, minn imkien ma jirrizulta fejn dawn l-ezebiti, (li anqas hemm indikat f’hiex jikkonsistu), kienu qed jigu mizmuma u il-liema kundizzjoni kienu qed jigu mizmuma. L-istess xhud naqas ukoll milli jindika min kien ghaddielu dawn l-ezebiti, li filfatt jiddikjara biss li dawn kienu gew ezebiti quddiem l-Magistrat Dott. Padovani Grima;

24. Illi fl-umli fehma tal-akkuzat, din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-depozizzjoni ta' Anna Marie Ferriggi, u dan peress illi d-depozizzjoni taghha li tinsab a Fol 1002 et seq tal-atti processwali mhux relevanti ghal kaz;

Rat ir-risposti tal-Avukat Generali ntavolati fir-registru ta’ din il-Qorti nhar il-5 ta’ Dicembru, 2023

Rat illi fis-seduta tal-11 ta’ Lulju, 2024, id-difiza rrimettit ruhha ghan-nota t’ eccezzjoniiet taghha u l-Avukat Generali ukoll strieh fuq ir-risposti minnu ntavolati.

<u>Ikkunsidrat</u>,

Illi din il-Qorti sejra tibda billi tiddeciedi dwar l-eccezzjonijiet preliminari hekk kif imressqa mill-akkuzat **James Vella.**

Permezz ta' **<u>l-ewwel eccezzjoni</u>** tieghu, l-akkuzat **James Vella** qieghed jecepixxi n-nullita' tal-att t'akkuza ai termini tal-Artikolu 597(4) tal-Kap. 9 stante li l-ezami tal-akkuzat ma sarx skont dak li jipprovdi l-Artikolu 392 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta. Ghalhekk din il-Qorti sejra tghaddi mill-ewwel sabiex tara ezatt x'jghidu dawn l-Artikoli tal-Ligi hekk kif kwotati mill-akkuzat James Vella. L-Artikolu 597(4) tal-Kap. 9 jipprovdi s-segwenti:

> *'L-att tal-akkuża ma jistax jiġi attakkat minħabba difetti fl-atti tal-kompilazzjoni, u l-akkużat lanqas ma jista' jitlob li, minħabba xi wieħed minn dawk id-difetti, il-kawża ma tgħaddix 'il quddiem fuq dak l-istess att ta' akkuża, ħlief jekk dak id-difett ikun jikkonsisti* ***<u>fin-nuqqas għal kollox</u> tal-qari tal-akkużi jew tal-eżami tal-imputat*** *jew tad-deċiżjoni li tiddikjara li l-imputat għandu jitqiegħed taħt att ta' akkuża, inkella fir-rifjut tal-qorti istruttorja, mingħajr raġuni tajba, li tisma' l-provi miġjubin mill-imputat; bla ħsara dejjem tal-jedd tal-akkużat u tal-Avukat Ġenerali li jopponi li jinġieb fil-kawża xi att li ma jkunx magħmul skont il-liġi, u li jkun irid jinġieb sabiex bih issir xi prova.'*

L-Artikolu 392(1) tal-Kap. 9, fil-prezent, jipprovdi hekk:

> *'L-eżami tal-imputat, imsemmi fl-artikolu 390(1), isir, bla theddid jew twegħid, u bla ġurament, kif sejjer jingħad hawn:*
>
> *(a) il-qorti tistaqsih ismu u kunjomu, kemm-il sena għandu, fejn twieled u fejn joqgħod, is-sengħa, professjoni jew stat ieħor tiegħu, l-isem u kunjom tal-ġenituri, u jekk humiex ħajjin jew mejtin;*

(b) il-qorti għandha tistaqsi lill-akkużat jekk iridx u xi jrid iwieġeb fuq l-akkuża'

Filwaqt li fl-ezami tal-akkuzat a fol. 10 tal-process insibu '*x'jismu missieru, u jekk missieru hux haj jew mejjet*' illum il-ligi taghmel referenza ghal kelma '*genituri*' flok ghall-kelma '*missier*' biss. Din l-emenda giet introdotta permezz tal-Att XXIII ta' 2017. L-akkuzat gie mressaq quddiem il-Qorti tal-Magistrati nhar il-11 ta' Lulju, 2014 u ghalhekk l-ezami tal-akkuzat li jinsab a fol. 10 tal-process gie mehud skond il-ligi *in vigore* ta' dak iz-zmien... In oltre, l-Artikolu 597(4) sucitat, jistipula illi l-att t'akkuza ma jistax jigi attakkat hlief minhabba difetti fil-kumpilazzjoni bhan-nuqqas **ghal kollox** tal-ezami tal-akkuzat, xi haga li mhux applikabbli ghal kaz odjern u dan stante li l-ezami tal-akkuzat, kif diga gie ritenut, jinsab a fol. 11 tal-process.

Ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti qedgha tichad l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat.

Illi permezz **tat-tieni eccezzjoni preliminari**, l-akkuzat qieghed jecepixxi n-nullita' tal-kumpilazzjoni u l-investigazzjoni u dan ghaliex ma kienx inghata id-dritt ghad-*disclosure* fi stadju t'investigazzjoni u dan anke stante li dan id-dritt ma kienx koncess taht il-ligi Maltija f'dak iz-zmien. L-Artikolu 534AB(1)(c) jistipula s-segwenti:

'534AB. (1) Bla ħsara għad-dispożizzjonijiet tal-artikoli 355AĊ, 355AS, 392 u 445, għandu jkun id-dmir tal-Pulizija jew tal-Qorti, skont kif ikun il-każ, li tinforma lill-persuna suspettata jew lill-akkużat bla ebda dewmien bid-drittijiet proċedurali li ġejjin:

(ċ) id-dritt li jkun infurmat b'mod dettaljat kif neċessarju sabiex jiġi salvagwardjat li jkun hemm proċedura ġusta u l-eżerċitar effettiv tad-drittijiet tad-difiża għarreat li jkun twettaq mill-persuna suspettata jew l-akkużat:

Iżda l-persuna suspettata jew l-akkużat għandhom minnufih jiġu infurmati dwar xi tibdil li jkun sar fl-informazzjoni li tkun ingħatat skont dan l-artikolu fejn ikun neċessarju sabiex jiġi salvagwardjat li jkun hemm proċedura ġusta;'

In oltre, l-Artikolu 534AF jipprovdi s-segwenti:

'534AF. (1) Meta persuna waqt kull stadju ta' proċeduri kriminali tiġi arrestata jew detenuta, kull dokument li jinsab fil-pussess tal-Pulizija, li hu relatat mal-każ speċifiku u li hu essenzjali sabiex issir rikuża effettiva tal-legalità tal-arrest jew tad-detenzjoni, għandu jkun disponibbli lill-persuna arrestata jew lill-avukat tagħha.

(2) Il-persuna suspettata jew l-akkużat għandu jkollhom aċċess, mingħajr ħlas, għall-evidenza materjali kollha li tinsab fil-pussess tal-Pulizija, kemm jekk hija kontra jew favur l-imsemmijin persuna suspettata jew akkużat, jew lill-avukat tagħhom sabiex tiġi salvagwardjata proċedura ġusta u sabiex jipprepara għad-difiża tagħhom.

(3) Mingħajr preġudizzju għas-subartikolu (1), l-aċċess għall-evidenza materjali msemmija fis-subartikolu (2) għandu jingħata fi żmien xieraq sabiex ikun hemm eżerċizzju effettiv tad-dritt għal difiża u tal-inqas għandu jingħata mas-sottomissjoni tal-merti tal-kawża. Fejn aktar evidenza materjali tiġi fil-pussess tal-Pulizija, għandu jingħata aċċess fi żmien xieraq sabiex tkun tista' tiġi kkunsidrata mill-persuna suspettata jew mill-akkużat jew l-avukat tagħhom.

(4) Minkejja d-dispożizzjonijiet tas-subartikoli (2) u (3) u sakemm dan ma jippreġudikax id-dritt ta' proċess kriminali ġust, wara li tinstema' l-prosekuzzjoni, qorti jew maġistrat jistgħu jirrifjutaw aċċess għal ċertu materjal jekk dan l-aċċess ikun ta' theddida serja għal ħajja jew

għad-drittijiet fundamentali ta' persuna oħra jew jekk dan ir-rifjut huwa neċessarju sabiex jissalvagwardja l-interess pubbliku importanti jew fejn jista' jippreġudika l-investigazzjoni li tkun għaddejja jew is-sigurtà nazzjonali.'

Illi l-Artikoli 534AB u 534AF dahlu fis-sehh fil-Kodici Kriminali wara li saret it-trasposizzjoni fil-ligi Maltija tad-Direttiva 2012/13/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Mejju 2012 dwar id-dritt ghall-informazzjoni fi proceduri kriminali u dan bis-saħħa tal-Att IV tas-sena 2014. L-Artikolu 354AF jirreferi ghad-dritt ta' access tal-persuna akkuzata ghal dik l-evidenza materjali li ghandha f'idejha il-Prosekuzzjoni. Issa ghalkemm huwa il-jedd fundamentali tal-akkuzat li jsir process gust u li jkollu smigh xieraq bid-dritt li huwa jiddefendi ruhu ghall-akkuzi serji lilu addebidati, b'dan ghalhekk illi jinghata il-jedd ihejji id-difiza tieghu fi zmien xieraq, madanakollu tali nuqqas ta' access ghal xi evidenza materjali minn naha tal-prosekuzzjoni ma jwassalx ghan-nullita' tal-investigazzjoni u/jew tal-kumpilazzjoni.

Fl-istess eccezzjoni l-akkuzat tenna illi f'kaz li l-Qorti ma tilqax it-talba ta' nullita', hu jitlob il-Qorti tisfilza l-provi, xhieda u dokumenti kollha nkluz fl-inkjesta li ma inghatawx lill-esponent bhala *disclosure* filwaqt tal-investigazzjoni.

Kif diga' gie ritenut l-Artikoli 534AB u 534AF gew introdotti fil-ligi taghna permezz tal-Att IV tall-2014, datat it-18 ta' Marzu, 2014. In oltre, l-Artikolu 356(2) tal-Kodici Kriminali, wkoll indikat mill-akkuzat f'din l-eccezzjoni, kien diga' jinsab fil-Kodici Kriminali u jipprovdi hekk:

'Ikun id-dmir tal-uffiċjali tal-pulizija prosekuturi li jiżvelaw lid-difiża dawk il-provi li jistgħu jidhru li jiffavorixxu lill-persuna akkużata u li l-Pulizija, għal liema raġuni tkun, jista' ma jkollhomx il-ħsieb li jġibu quddiem il-qorti bħala provi tal-prosekuzzjoni'

Dan maghdud, ghalkemm in-nuqqas min-naha tal-Prosekuzzjoni li tghaddi informazzjoni preventivament lill-akkuzat dwar kull evidenza materjali li ghandha f'idejha u li se tintuza fil-process gudizzjarju intavolata kontrih jista' jiwassal ghal lezjoni tad-dritt tieghu ghal smigh xieraq madanakollu dan in-nuqqas, jekk jirrizulta, ma jwassalx ghan-nullita'.

Ghalhekk din il-Qorti qedgha tichad it-tieni eccezzjoni mressqa mill-akkuzat.

Fit-tielet eccezzjoni tieghu l-akkuzat qieghed jitlob ukoll l-isfilz tax-xhieda kollha fejn mit-traskrizzjoni tax-xhieda ma jirrizultax li gew amministrati l-gurament ai termini tal-Artikolu 631 tal-Kodici Kriminali u skont l-format stabbilit fl-Artikolu 577 (3) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili, Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta u jigi sfilzati wkoll l-oggetti esebiti matul dik x-xhieda. L-akkuzat isostni illi trid issir distinzjoni bejn verbal u x-xhieda nfisha u illi mhux bizzejjed jinghad *'jixhed l-Ispettur Keith Arnaud bil-malti bil-gurament jghid'* izda x-xhieda biex tkun valida irid jirrizulta testwalment li x-xhud qed jigi moghti l-gurament mir-registratur ai termini tal-Artikolu 632 tal-Kodici Kriminali u jigi registrat ukoll l-format tal-gurament li qed jittiehed fil-forma ta' "*Int A.B. aħlef (jew, wettaq solennement) li x-xiehda li sejjer tagħti, tkun is-sewwa, is-sewwa kollu u xejn ħlief is-sewwa. Hekk Alla jgħinek.*" L-akkuzat ikompli sabiex jghid illi filwaqt li jezistu verbali fejn jinghad li xhieda xehdu bil-gurament pero ma jirrizultax mill-atti l-amministrazzjoni nfsiha tal-gurament u in mankanza ta' din il-prova x-xhieda ghandhom ikunu sfilzati stante li hemm distinzzjoni netta bejn verbal u l-fatt innifsu li jkun qed jigi ndikat permezz ta' dak il-verbal. Illi jinghad in oltre, illi lanqas r-rekwizit fl-Artikolu 390 (6) tal-Kap 9 ma gew osservati fit-traskrizzjonijiet tax-xhieda fil-kumpilazzjoni u ghaldaqstant ghandom jigu sfilzati u dana meta *Il-qorti tista', wara li tqis iċ-ċirkostanzi tal-każ, ex officio,tordna li t-tweġibiet mogħtija mix-xhud, jew is-sustanza tagħhom, jittiehdu……..jew jiġu reġistrati b'mezzi elettromanjetiċi……..Ir-reġistrazzjoni elettromanjetika għandha tiġi traskritta taħt id-direzzjoni tarreġistratur u t-traskrizzjoni għandha tidħol fl-atti tal-kawża. F'kull każ, it-traskrizzjoni tista' tkun miktuba bl-idejn jew bit-typewriter u għandha tinqara lix-xhud, matul*

is-seduta jew wara, mirreġistratur li għandu jniżżel nota ta' dak il-qari fit-tarf tat-traskrizzjoni.

Din il-Qorti sejra tghaddi sabiex taghmel referenza ghal sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs George Degorgio et**[1] fejn gie ritenut hekk:

> *'..Illi fil-verbal tas-seduta tas-07 ta' Frar 2018 hemm ivverbalizzat:*
>
> *"Xehdet bil-gurament Susan Fenech li esebiet il-proces verbal immarkat bhala Dokument SF."*
>
> *Traskrizzjoni ta' din ix-xiehda in atti ma hemmx u din il-Qorti tazzarda tghid li lanqas kien hemm bzonn ta' tali traskrizzjoni billi f'din ix-xiehda ma nghad xejn ghajr li x-xhud esebiet id-dokument u kwindi l-verbal huwa xiehda cara ta' dak li sehh.*
>
> *"**Ir-regola hi li dak li jseħħ quddiem qorti u li hu, jew li jista' jkun, ta' importanza, jiġi registrat fil-verbal ta' dik l-udjenza. Sakemm ma jiġix pruvat li dak li ġie reġistrat fil-verbal ta' l-udjenza tad-9 ta' Ottubru, 2002 (fol. 5 tal-atti) ġie reġistrat b'mod żbaljat jew inkomplet – u proprjament jekk wieħed jaqra sew l-ewwel aggravju isib li ma jingħad assolutament xejn speċifikatament dwar dan il-verbal jew il-korrettezza tiegħu – din il-Qorti neċessarjament trid toqgħod fuq il-verbal jew verbali li jkunu. "[2] (enfasi ta' din il-Qorti)***
>
> *Illi fis-sentenza **r-Repubblika ta' Malta vs Giovanna Pace u Christopher Mazzitelli**,[3] fejn similment bhal fil-kaz odjern il-verbal tal-udjenza kien jindika illi Spettur tal-Pulizija xehed u ezebixxa*

[1] Deciza mill-Qorti Kriminali nhar it-30 t' Ottubru, 2020.
[2] *Il-Pulizija v. Stephen Chetcuti et: App.Inf 07/11/2003*
[3] *App.Sup 13/06/2013*

dokument, izda ma kienx hemm traskrizzjoni tax-xiehda tieghu, gie deciz hekk:

<u>"…. l-fatt li ma hemmx traskrizzjoni ta' xiehda ta' l-Ispettur Josric Mifsud tal-mument li fih esebixxa d-dokumenti msemmija, ma jfissirx illi ma ġiex somministrat lilu l-ġurament qabel ma esebihom. Mhux kull ma jingħad fl-Awla jiġi traskritt."</u>

Fuq kollox l-artikolu 3 tal-Kapitolu 284 tal-Ligijiet ta' Malta jiddisponi illi

"Minkejja kull disposizzjoni f'xi liġi oħra, kull qorti tista' tordna li l-proċedimenti tagħha jew xi parti minnhom jiġu reġistrati b'mezzi elettro-manjetiċi."

Dan ifisser illi l-Qorti ma hijiex marbuta illi taghmel registrazzjoni tal-procediment li jkun qed isir quddiemha u li sussegwentement dawn jigu traskritti u ghalhekk tista' tirregistra kull haga li jsir matul l-udjenza bil-miktub, kif fil-fatt sehh f'dan il-kaz.

Ghaldaqstant ghal dawn il-motivi din l-eccezzjoni hija ghal kollox infondata u qed tigi michuda.'

Din il-Qorti ssostni illi mhux kull ma jinghad fl-awla jigi transkritt. Ir-regola hi li dak li jsehh quddiem qorti u li hu, jew li jista' jkun, ta' importanza, jigi registrat fil-verbal ta' dik l-udjenza. Sakemm ma jigix pruvat li dak li gie registrat fil-verbal ta' l-udjenza gie registrat b'mod zbaljat jew inkomplet, il-Qorti toqghod fuq il-verbali. Huwa jista' jkun minnu li forsi l-amministrazzjoni tal-gurament skond il-ligi ma tirrizultax mill-atti, madankollu dan zgur ma jwassalx ghall-isfilz tax-xhieda fejn mit-traskrizzjoni ma jirrizultax li gew amministrati l-gurament. Oltre minn hekk, qas hu kaz ta' sfilz jekk ma jkunx hemm traskrizzjoni imma biss verbal f'dan ir-rigward.

Ghalhekk, din il-Qorti qedgha tichad ukoll it-tielet eccezzjoni preliminari.

Ir-raba' eccezzjoni tirrigwardja l-isfilz tax-xhieda li ddeponew fl-inkjesta u dan peress li ma jirrizultax illi gew somministrati l-gurament skond il-ligi. Illi ghas-skans ta' hafna repetizzjoni din l-eccezzjoni qeghda tigi respinta ghall-istess ragunijiet moghtija moghtija fit-tielet eccezzjoni.

Permezz **tal-hames eccezzjoni** preliminari, l-akkuzat qieghed jitlob l-isfilz tal-istqarrijiet u kwalunkwe referenza ghalihom u dan stante li ttiehdu kollha fi zmien meta l-ligi ma kienitx tipprovdi ghall-assistenza u l-prezenza tal-avukat waqt it-tehid tal-istqarrija.

Illi l-istqarrijiet tal-akkuzat James Vella gew rilaxxati nhar is-17 ta' Frar, 2002 u nhar id-9 ta' Dicembru, 2002 u jinsabu a fol 504 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja. Fil-bidu ta'dawn l-istqarrijiet nsibu twissija f'dan is-sens:

> *Gejt imwissi mill-Ispettur Carmelo Bartolo fil-prezenza ta' PS 162 Joseph Howard li jiena m'hiniex obbligat li nirrispondi ghall-ebda domanda li ser issirli u li dak kollu li ser nghid ser jitnizzel bil-miktub u jista' jingieb bi prova.*

Illi jirrizulta li meta l-akkuzat James Vella rrilaxxa l-istqarrija tieghu, dan ma kellu **l-ebda d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur legali, la qabel u anqas waqt ir-rilaxx tal-istqarrija**. Illi minkejja li l-ligi kienet tipprovdi ghal dan, dawn id-drittijiet sa qabel l-10 ta' Frar 2010 ma kienux infurzati.

Din il-Qorti sejra issa tghaddi sabiex taghmel referenza ghal uhud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat.

Sentenza li għamlet impatt sinifikanti fuq il-ġurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Borġ v. Malta**.[4] F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

> *'56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).*
>
> *57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).*
>
> ***58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).***

[4] Deċiża fit-12 ta' Jannar, 2016 u reża finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a

lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**,[5] il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezerċita dan id-dritt, u illi s-sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

l-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistent

[5] Deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

legali tieghu ma kienx prezenti ***waqt*** *it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.*

M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan*.*

Fis-sentenza fl-ismijiet ***Panovits v. Cyprus*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation.* ***The lack of legal assistance <u>during an applicant's interrogation</u> would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."***

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet ***<u>Dayanan v. Turkey</u>*** *deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:*

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case-law, an accused person is entitled, ***<u>as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned</u>*** *(for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning,*

support of an accused in distress and checking of the conditions of detention.'

Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' ***Salduz*** *b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl-ismijiet* ***Brusco v. France*** *deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konklużjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet ***Navone and others v. Monaco*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni,*[6] *kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de

[6] Bħas-sistema Maltija f'dak iż-żmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Cvili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG).

bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celleci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(…)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diġa bdew jesprimu d-dubbji tagħhom rigward jekk, il-liġi, kif kienet dak iż-żmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegħ xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deċiza fis-6 ta' Ottubru 2016 **fl-ismijiet Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borġ) vs Jason Cortis** fejn intqal illi:

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-istess interrogatorju. *F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."*

*Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l-**arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni.** Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita' li jkollu avukat prezenti waqt l-interogazzjoni.*

*M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni kien hemm **restrizzjoni sistematika** li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiduċja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.*

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet

responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

Din is-sentenza giet appellata l-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-decizjoni taghha,[7] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

> *36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.*
>
> *37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'*

Ghar-ragunijiet sucitati il-Qorti Kostituzzjonali ddeċċdiet sabiex ma jsehhx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu miz-zewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proceduri kriminali.

[7] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).

Fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'</u>**[8] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, gie kkunsidrat li:

> '*Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi: -*
>
> *"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha lparir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).*

Mill-istqarrija rrizulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it-twissija moghtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tieghu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29:

> "M: *Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?*
> T: *Iva.*
> M: *Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?*
> T*: Iva.*
>
> *Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-*

---

[8] Deċiża mill-Qorti Civili Prim' Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Ġunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM).

zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju. Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f`hin minnhom xtaq li jghinna u f`hin minnhom rega` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-uzu ta` l-istqarrija mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li gall-kaz odjern ghandha tapplika l-gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt linterrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[9] qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella

[9] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deċiża mill-Qorti Ċivili Prim'Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Ġunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[10] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra dwar l-appell ippreżentat mill-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l-istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' Malcolm Said,[11] il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bilproduzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma linterrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir talproċess kollu.

[10] Fil-kawża fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).
[11] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każtal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-kaz˙ tal-prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jingieb fixxejn jekk l-istqarrija titħalla fil-proċess u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'</u>**[12] fejn gie kkunsidrat li:

'Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l-istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducja tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l-istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis-sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f'dan il-kaz ukoll. <u>Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat</u>

---

[12] Sentenza preliminari mogħtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuża numru 13/2015).

ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, *tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.*

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[13] ma kienitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali iżda kienet ikkunsidrat:

'19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal-Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil-Prim'Awla tal-Qorti Civili, l- kwistjoni dwar jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-artikolu 39(1)(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.
20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali)[14] iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun

[13] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).
[14]Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet ohra, qieset li:

> *'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.*
>
> *Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.*
>
> *Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.*
>
> *Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta'* ***Paskal vs Ukraine****, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

*L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar listqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss*minħabba dak *deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din ilġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.*

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtentiċità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-

istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza giet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'</u>**[15] cahdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet ohra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispożizzjoni ta' liġi u kien ċertament fl-interess pubbliku li każ dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proċeduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant ġie mġiegħel jagħmel dik l-istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuża bħala prova importanti tal-ġuri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li ġara f'Mejju u Ġunju, 2014

[15] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF).

peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien diġà` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni f-listqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att ta-lakkużà.

27. Inoltre, dwar dan il-każ għad irid isir il-ġuri. Għalhekk huma l-ġurati li ser jiddeċiedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkużi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-ġurati ser jigbor ix-xiehda tax- xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-każ. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-ġuri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

28. Li hu żgur hu li f'dan il-każ l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant ċaħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaġġi u żvantaġġi li jitkellem jew jagħżel is-silenzju waqt linterrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l-interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat preżenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod ċar bil-jedd li jibqa' sieket u ma jwegibx iżda xorta agħżel li jwieġeb liberament. Madankollu xorta agħżel li jwieġeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f'sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubbblika ta' Malta vs Martino Aiello'**[16] il-Qorti qieset:

> *'12. Illi d-difiża madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l-eċċezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta'l-istqarrija tal-akkużat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri ma għandux jiġi rimess għal ġudizzju tal-ġurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-deċiżjoni Beuze vs il-Belġju deċiża mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma ġewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkażjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga ġewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal żewġ okkażjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħroġ biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil-fehma tad-difiża hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proċeduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze jirriżultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill-appellat.*
>
> *13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-prinċipju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, hija prassi adottata mill-ġurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-proċess ġudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrija, iżda jisħaq unikament illi l-*

[16] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015).

istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat preżenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa ġiet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda lezjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra ġie meqjus li:
'16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-liġi penali viġenti dak iż-żmien, iżda fuq l-allegata lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir użu minn dik l- istqarrija fil-ġuri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali lezjoni ma tirriżultax, f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.'

Sentenza ta' ċertu importanza hija dik mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza ***'Bueze vs Belgium'***[17] *fejn għamlet emfazi fuq il-fatt li l-proċeduri iridu jiġu evalwati fl-intier tagħhom sabiex jiġi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. F'dik is-sentenza ġie meqjus li:*

'150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list

[17] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;
(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;
(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;
(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;
(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;
(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;
(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;
(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;
(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and
(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer. 28

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police

interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Ghalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni ghal access ghal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'*overall fairness*' tal-proceduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm lezjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis-

sentenza fl-ismijiet **<u>'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar'</u>**[18] wara li ghamlet referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Philippe Bueze vs Belgium'</u>**[19] qieset:

'Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq issmigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd

[18] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017).
[19] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. *the existence of compelling reasons for the right to be witheld*

ii. *the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill-appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) talKodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jippartecipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana lproviso ma jirriaffigura imkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra taghmel referenza ghal *joint concurring opinion* tal-Imħalfin Yudkivska, Vučinić, Turković u Hüseynov ghas-sentenza fl-ismijiet **'Beuze v. Belgium'**[20] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

'22. In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall

[20] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[21] il-Qorti Kostituzzjonali ghamlet referenza ghas-sentenza sucitata fl-ismijiet ' **Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet

[21] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM).

fil-każta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, izjed milli preċiżazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolġiment ta' dik il-ġurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex preċiżazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolġiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – sa fejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawza, l-akkuzat kien irilaxxja l-istqarrija tieghu fis- 7 ta' April 2006 u ghalhekk fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat taghhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raguni tajba ghala l-attur ma thalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir *controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-cirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali ghalkemm issa jghid li kien xurban u fis-sakra meta ghamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet ghal kundanna tal-attur izda li l-attur ammetta l-htija. Din l-ammissjoni saret fil-prezenza

tal-Avukat wara konsulta mieghu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jiehodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur għal smigh xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **'Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija'**[22] li fost affarijiet ohra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkuzat ma nghatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttiehditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset gurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Maghquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

> '14. *Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil-proċess, ma huwiex biżżejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

> '23. *Fil-każ tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda*

[22] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM).

u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.'

Fis-sentenza moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia v. Malta'**,[23] gie kkunsidrat li:

*'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, **Dayanan v. Turkey**, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and **Boz v. Turkey,** no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).*

*99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in **Ibrahim and Others**, **Simeonovi** and more recently in **Beuze**, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.*

(i) Concept of compelling reasons

[23] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against selfincrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;
(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;
(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;
(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;
(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;
(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;
(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;
(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and
(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, ***Schmid-Laffer v. Switzerland****, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see*

paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-*joint dissenting opinion* tal-**Imħallfin Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra kkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of

vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision". [24]

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination".[25]

[24] § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata ħmistax (15) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).
[25] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

14. Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.[26] Otherwise, what is the point of having two stages!?'

Ikkunsidrat;

B'referenza ghall-gurisprudenza indikata *supra,* din l-Onoabbli Qorti tinnota l-interprettazjoni differenti li taghat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir-rigward tad-dritt tas-smiegh xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, issir referenza ghas-sentenzi sucitati fl-ismijiet '**Beuze vs Belgium**'[27] moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-

[26] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sbatax (17) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).
[27] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **<u>'Farrugia vs. Malta'</u>**.[28]

Fil-gurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jigix innutat li filwaqt li certu sentenzi jenfazizzaw l-inammisibilta ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tieghu fil-hin tal-interrogazzjoni, *stante* li difett bhal dan ma jistax jigi sanat, sentenzi ohrajn jtennu illi sempliċiment ghax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tieghu fil-hin tal-interrogazzjoni ma ghandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u ghaldaqstant tali proceduri ghandhom jigu evalwati fit-totalita' taghhom u jittiehed kont tal-*'overall fairness'* ta' l-istess proceduri.

<u>Din il-Qorti tinnota b' dispjacir u tenfasizza li certament ma jistax jinghad li hemm certezza legali u cioe' '*legal certainty*' dwar din il-kwisjtoni.</u>

Il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza ricenti fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'</u>**[29] fejn gie meqjus:

> *'15. Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal-istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-leġislatur ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur*

---

[28] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

[29] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018).

legali, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma ġiex fis-seħħ ħlief snin wara u ċioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkużat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.

Madankollu, dan il-bdil sehh fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkuzat irrilaxxja din l-istqarrija minghajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tieghu, fost affarijiet ohra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

'19. Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida ġodda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal- akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.'

Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqghet l-appell ta' l-Avukat Generali u rrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat bhala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lill- pulizija waqt l-investigazzjoni bhala inammissibli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bhala prova.

B'kuntrast ghas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubbblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**, li referenza saret ghaliha fil-paragrafi precedenti, din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Generali'**.[30] F'din is-sentenza ta' l-ahhar, **il-kwistjoni ma kienitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata minghajr l-assistenza legali izda anke minghajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-fiducja taghha qabel ma ttiehditilha l-istqarrija mill-pulizija**. Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

> *'persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet* ***Malcolm Said v. Avukat Generali****,[31] illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*

[30] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO).
[31] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata).

1. Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Ġenerali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.'

Fl-istess sentenza intqal li:

'18. *Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll flinteress pubbliku, biex ma jiġrix l- proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.*

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirrizulta li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke **f'sentenzi moghtija fl-istess jum** waslu ghal **decizjoni differenti** rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**,[32] il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeccidiet li:

[32] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018).

'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravju sollevat mill-Avukat Ġenerali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkużat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob reviżjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi'**[33] fejn iz-zmien li fih gew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, ghalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiducja taghhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat taghhom ikun prezenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx ghadu provdut fil-Kodici Kriminali. Il-Qorti f'dan il-kaz ghamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Doyle v. Ireland**[34] u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteniet is-segwenti:

> ***'the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been***

[33] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)
[34] Deciza mill-QEDB fit-23 ta' Mejju, 2019 u reza finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17).

> ***irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public- interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.***
>
> ***429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."***

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi** il-Qorti wasslet ghall-istess decizjoni tas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**.

Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma ghamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi zmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat prezenti, tqis li wiehed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika

c-cirkostanzi kollha ta' meta prova ma ghandhiex valur probatorju. Izda d-decizjoni dwar jekk prova ghandhiex valur probatorju ghandha tithalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[35] ikkonkludiet illi:

> '*... this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.*

Minn naha l-ohra fis-sentenza moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali **fl-istess jum** u cioe' fl-istess data tas-sebgha u ghoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wiehed u ghoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat'**[36] *gie meqjus li:*

[35] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).
[36] Rikors numru: 176/2019 FDP.

'25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat Generali, awtomatikament il-proċeduri sussegwenti fil-konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq ċirkostanzi leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal-proċeduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jiġu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- ġustizzja".

26. Kif diġà` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:

"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the

restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is- sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kienet difett proċedurali. *Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il- prinċipju.*

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-

dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija.

(...)'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'The Police v. Alexander Hickey'**[37] ukoll mogħtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 gie kkunsidrat li:

'*15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.*

16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.

[37] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM).

17. ***This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.***

18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others;

iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.
21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

22. It is a fact that in this particular case the appellant:

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;

iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;

iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;

v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At that point of the

criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.

vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment ***Mehmet Zeki Celebi v Turkey*** *(no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:*

"57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

> '*1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is:*
>
> ***i. It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.***
>
> ***ii. It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.***
>
> *2. The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.*
>
> *3. Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.*
>
> *4. All judicial costs are to be shared between the parties as to 1/4 at the charge of the appellant and 3/4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case The Police v. Alexander Hickey (485/2014). The Registrar is also to ensure that the*

court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'

Ghaldaqstant din il-Qorti irrakomandat **li ma ghandux isir uzu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat *nonostante* l-fatt li dawn kienu anke gew guramentati u kienet anke giet registrata ammissjoni.**

Il-Prim Awla tal-Qorti Civili Sede Kostituzzjonali fi-sentenza bl-ismijiet **'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali'**[38] tenniet is-segwenti:

> *'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtieġa li teżamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jiġi eżaminat il-proċess – f'dan il-każ proċess kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jiġi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari*[39]*. F'dan il- każ il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali sħiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deċiżiv li l- korrettezza tal-proċess ma tkunx tista' tiġi ddeterminata qabel*[40]*. Imma f'dan il-każil-Qorti ma tista' ssib l-ebda ċirkostanza bħal din. Ir-rikorrent ġie avżat, skont id- disposizzjonijiet tal-liġi kif kienet dak iż-żmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li*

[38] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).
[39] Ara fost l-ohrajn Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud 26.04.2013 u l-gurisprudenza ccitata; Ronald Agius vs Avukat Generali 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata).
[40] Noel Arrigo v Malta 10.05.2005 QEDB (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata).

waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma ġiex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d-dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wieġeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirriżultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l-ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[41] datata is-27 ta' Jannar, 2021 ipprovdiet illi peress li l-akkuzat ma wiegeb ghall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' pregudizzju ghall-istess akkuzat. Minkejja dan, din **il-Qorti xorta wahda enfasizzat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova.**[42]

L-akkuzat, Clive Dimech, ghazel li ma jwegibx ghal mistoqsijiet maghmula lilu u ghaldaqstant l-istqarrija ma kienitx wahda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta wahda pprovdiet illi din m'ghandiex tintuza bhala prova u ghal din ir-raguni din is-sentenza hi ta' sinifikat.

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet '**Christopher Bartolo vs Avukat ta l-Istat**',[43] Il-Qorti ddecidiet bl-istess mod ta' kif iddecidiet fis-sentenzi Onuorah Morgan vs Avukat Generali u Clive Dimech vs Avukat Generali indikati *supra.* Din il-Qorti rreteniet is-segwenti:

74. Daqshekk huwa importanti li stqarrija tittieħed bil-garanziji kollha li jħarsu d-drittijiet ta' min ikun qiegħed jirrilaxxja għaliex l-ammissjoni hija wara kollox ir-regina tal-provi. Di fatti Karen Reid fil-ktieb 'A practitioner's Guide to the European Convention on Human

[41] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).
[42] Ara fost ohrajn Christopher Bartolo v. Avukat Generali et 5-10-2018 u Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.
[43] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-22 ta' Gunju, 2021 (Rikors numru: 255/2020 TA).

Rights' (Tielet Edizzjoni) f'paġna 70: "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the basis of the trial as a whole, ***a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall."*** ***Iġifieri, prova waħda ottenuta kontra l-liġi, tista' waħedha tikkontamina l-proċess kollu.***

Ghaldaqstant il-Qorti kkonkludiet bis-segwenti:

79. Il-Qorti qed tipprova tirrinkonċilja l-fatt, fid-dawl ta' dak li ddeċidiet il-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018. ***Dik il-Qorti ordnat, li biex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu fil-proċeduri kriminali miż-żewġ stqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent.*** ***Fid-dawl ta' din l-ordni, din il-Qorti ma tistax tifhem b'liema tiġbid tal-immaginazzjoni tista' tasal għall-konklużjoni li l-konferma bil-ġurament ta' dawk l-istqarrijiet quddiem il-Maġistrat ma għandhomx ukoll ikunu mwarrbin. Kważi kwazi dan għandu xebħ mal-każ fejn dokument oriġinali jitwarrab iżda mhux il-kopja tiegħu. Il-konferma bil-ġurament hija unikament imsejsa fuq l-istqarrijiet u kwalunkwe ammissjoni kienet ukoll b'konsegwenza tal-istess.***

80. Għalhekk anke f'dan ir-rigward, din il-Qorti ssib li ġew leżi l-artikolu 39(1) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament.

Min-naha l-ohra, fis-sentenza fl-ismijiet '**Briegel Micallef vs Avukat Generali'**[44] gie ritenut il-kuntrajrju ghall-ahhar erba' sentenzi sucitati fejn il-Qorti Kostituzzjonali taghat direzzjoni lil Qorti Kriminali sabiex ma tqisx bhhla prova stqarrijiet li jkunu

[44] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-10 ta' Gunju, 2021.

gew rilaxxati minghajr id-dritt tal-assistenza legali u dan minhabba l-periklu li jkun hemm difett procedurali jekk jinstab illi dawn jilledu id-dritt tal-persuna akkuzata ghal smiegh xieraq. Il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk f'dan ir-rigward:

> *'13. __Hu minnu li din l-istess Qorti f'sentenzi oħrajn qalet li jkun floku li stqarrija li jkun ta imputat titneħħa mill-proċess tal-proċeduri Kriminali sabiex jiġi żgurat li ma jkunx hemm periklu li eventwalment isiru proċeduri Kostituzzjonali li jistgħu jwasslu biex jiġi annullat proċess sħiħ. Madankollu, filwaqt li hemm ukoll sentenzi fejn din il-Qorti għamlet sempliċement rakkomandazzjoni, wieħed irid jiftakar li kull każ għandu ċ-ċirkostanzi partikolari tiegħu. F'dan il-każ partikolari diġa' hemm sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali u li fiha sar apprezzament tal-provi kollha li tressqu quddiem dik il-Qorti fil-kors tal-proċess kollu. Ċirkostanza li ma kinitx teżisti f'każijiet oħra li ddeċidiet dwarhom din il-Qorti. Ovvjament dak l-apprezzament ser jiġi mistħarreġ mill-Qorti tal-Appell Kriminali.'__*

__**Ikkunsidrat ulterjorament;**__

Illi bis-sahha tat-trasposizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' access ghas-servizzi ta' avukat fi proccedimenti kriminali u fi procedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tigi infurmata parti terza dwar ic-cahda tal-libertà u d-dritt ghal komunikazzjoni ma partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul ic-caħda tal-libertà' fil-Ligi ta' Malta, li sehhet wara li l-appellat irrilaxxa l-istqarrijiet tieghu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

> ***'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali***

1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u b'mod li l-persuni konċernati jkunu jistgħu jeżerċitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiża b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed. Fi kwalunkwe każ, il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li ġejjin:

a. qabel ma jiġu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew ġudizzjarja;

b. mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

c. mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;

d. fejn ġew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, fi żmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

a. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

b. ***L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv meta hija tiġi interrogata. Tali parteċipazzjoni għandha tkun konformi mal-proċeduri taħt il-liġi nazzjonali, dment li tali proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza tad-dritt konċernat. Fejn avukat jipparteċipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali parteċipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru konċernat;***

c. għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin, fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

i. ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;
ii. konfrontazzjonijiet;
iii. rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. *L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat. Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-libertà tagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9.*

5. *Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni*

tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-libertà tagħha.

6. *F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iġġustifikat fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, abbażi ta' waħda mir-raġunijiet konvinċenti li ġejjin:*

a. fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfiżika ta' persuna;

b. fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta kif mizjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);

(c) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;

(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill-persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(c) ***<u>il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu</u>***

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-

persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bi-lmiktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

i. ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni;
ii. konfrontazzjonijiet;
iii. rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt.
(Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

Din il-Qorti taghmilha cara li l-akkuzat inghata d-drittijiet li kienu vigenti fiz-zmien meta ttiehdet l-istqarrija fejn ghalhekk ma kellux dritt li jkun assistit legalment qabel u waqt l-istqarrija u ghalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat mhijiex bi ksur tal-ligi li kienet in vigore dak iz-zmien li l-istqarrija giet rilaxxata.

Mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti biex tqis jekk giex lez id-dritt ghal smiegh xieraq izda biss jekk l-istqarrija ghandhiex tkompli tifforma parti mill-process waqt il-guri. L-akkuzat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata l-istqarrija. jew allegazzjonijiet ohrajn li jsegwu fil-kawza ta' *Beuze v. Belgium* u li gew citati *supra.*

Dwar il-kuncett ta' certezza legali li huwa ta' importanza kbira ghas-Saltna ta' Dritt f'pajjiz demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **il-Pulzija vs Alfred Camilleri**[45] tat importanza ghal dan il-kuncett u spjegat it-tifsira tieghu meta stqarret:-

[45] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 21/2015AF).

*"**<u>Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza tad-dritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l-Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda.</u>** Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>Beian vs Romania</u>** (Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated: "*

*37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. **<u>However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts</u>** (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999-VII).*

"38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "

39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis

mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal-esponent).

*"Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet **Albu u Ohrajn vs Romania** moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti:*

"(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether "profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36);

"(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, Beian (no. 1), cited above, § 39; Iordan Iordanov and Others, cited above, § 47; and Ştefănică and Others, cited above, § 31);

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the

courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); Vinčić and Others v. Serbia, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and Ştefănică and Others, cited above, § 38);

Illi mhux l-ewwel darba li din l-Onorabbli Qorti ghamlet referenza ghad-divergenzi assoluti fl-interprettazjonijiet moghtija mill-istess Qrati nostrana u cioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tnehhi kull incertezza u certament mhux tkun tikkreja hi tal-istess. F'dan il-punt il-Qorti taghmel referenza ghall-sentenza ricenti, din id-darba ta' Qorti Inferjuri, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Liam Cauchi**[46] fejn il-Qorti tal-Magistrati (Malta) irriteniet is-segwenti:

*'Fil-każ odjern huwa evidenti illi n-nuqqas li l-imputat jingħata l-jedd li **jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu**, ma kienx nuqqas li ma sarraf fl-ebda preġudizzju għalih, stante li huwa għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti, li a bażi tagħhom huwa ġie akkużat b'reati serji, mertu tal-imputazzjonijiet (a) u (b) li jwasslu għall-piena ta' priġunerija tassattiva. Mhux biss, iżda l-Qorti qed tqis ukoll illi l-istqarrija tal-imputat, kemm il-darba dikjarata ammissibbli, hija l-unika prova determinanti li tista' twassal għas-sejbien ta' ħtija tiegħu dwar dawn ir-reati. Skartata din l-istqarrija, ma jibqax biżżejjed provi, li jistgħu jwasslu għal sejbien ta' ħtija fl-imputat dwar l-istess reati, fil-grad rikjest mil-liġi. **Il-Qorti għalhekk tqis illi fiċ-ċirkostanzi, ikun iżjed għaqli li timxi fuq il-passi li mxiet fuqhom il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi fuq ċitati, kif ukoll il-Qorti Kriminali fis-sentenza fuq imsemmija, u tiskarta l-kontenut***

[46] Deciza nhar it-12 t' April, 2022.

<u>tal-istqarrija meħuda lill-imputat mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, bħala prova inammissibbli.</u>'

Il-principju ta' '*legal certainty*' huwa wiehed t' importanza kbira. Huwa fatt illi sentenzi li anke inghatghu fl-istess jum, kif din il-Qorti diga rrimarkat, hadu direzzjoni konfliggenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni differenti minn dik moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il-kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza moghtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **<u>'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'</u>**[47]

> '*12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;*

[47] Deciza mill-Qorti Kriminali fil-11 ta' Gunju, 2020 (Att ta' Akkuza numru: 11/2017).

13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;

14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[48] qieset li:

'10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre- trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs

[48] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:

12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator

and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

12. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ghalhekk laqghet l-appell tal-Avukat Generali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqghet l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat u ghalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) cahdet l-eccezzjonijiet preliminari kollha.

Madankollu, din il-Qorti f'dan il-punt tixtieq taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet '**Ir-Repubblika ta' Malta vs Kevin Gatt u Omissis**'[49] fejn il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) tenniet is-segwenti:

[49] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Ottubru, 2021 (Att ta' Akkuza: 05/2017).

'6. Illi għalhekk il-Qorti tażżarda tgħid illi lanqas hemm il-konfliġġenza lamentata u l-konsegwenti inċertezza ta' dritt, bejn id-deċiżjonijiet ta' din il-Qorti u dawk tal-Qorti Kostituzzjonali, billi dawn huma kollha konkordi fil-fehma illi sakemm il-proċess penali ma jkunx ġie finalment determinat sabiex il-kriterju tal-overall fairness ikun jista' jiġi mistħarreġ, ma jistax jingħad illi hemm xi lezjoni taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni. Huwa r-rimedju mogħti li huwa differenti u dan għaliex filwaqt li l-Qorti Kostituzzjonali qed tidderiġi lil Qorti Kriminali sabiex preventivament ma ġġibx dik l-istqarrija a konjizzjoni tal-ġurati waqt iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, fil-parametri tas-setgħat lilha mogħtija fl-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni, u dan sabiex ma jkunx hemm il-periklu li l-proċeduri jkunu mittiefsa meta xi kundanna eventwali tiġi imsejsa fuq prova li tista' tkun ivvizjata, din il-Qorti qed tagħti direzzjoni xort'oħra lil Qorti Kriminali, fil-parametri tas-setgħat lilha mogħtija bil-liġi, billi tidderigieha tapplika il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze qabel ma tgħaddi biex tiskarta prova li hija legalment valida u ammissibbli, u dan sakemm dan l-eżercizzju dwar l-overall fairness ma jkunx jista' isir minn din il-Qorti preventivament minn eżami tal-atti kumpilatorji. Dan meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti. Dan ifisser illi bil-fatt illi din il-Qorti qed tagħti rimedju xort'oħra minn dak mogħti mill-Qorti Kostituzzjonali f'każijiet analoġi, ma jfissirx illi teżisti dik l-inċertezza fil-liġi lamentata mill-appellant billi lġurisprudenza hija illum konkordi fil-fehma illi fl-istadju bikri tal-proċeduri mhux dejjem jista' jiġi determinat jekk seħħitx dik leżjoni tal-jedd tal-persuna akkużata għal smigħ xieraq.

F'din is-sentenza, il-Qorti tal-Appell Kriminali ppronunciet ruhha bis-segwenti mod rigward l-ammissibilita' o meno ta' stqarrija li ttihdet **qabel l-10 ta' Frar, 2010** mill-akkuzat meta dan ta' l-ahhar ma kellux jedd ghall-ebda tip ta' assistenza legal, la qabel u lanqas matul l-interrogazzjoni:

> *'Illi fil-fehma tal-Qorti, mingħajr ma tinoltra ruħha fil-mertu tal-każ, dawn it-tweġibiet jistgħu jkunu inkriminatorji billi min huwa imsejjaħ biex jiġġudika jista' jinferixxi li l-appellant allura verament kien a konoxxenza tan-negozju ta' traffikar ta' droga mertu ta' dawn il-proċeduri. Illi dawn it-tweġibiet ingħataw minnu meta huwa ma kellu jedd għall-ebda difiża u għalhekk meta kien injar mill-konsegwenzi legali li din il-linja ta' tweġibiet setghet iggib fuqu.* ***Illi allura minn dan il-kwadru ta' fatti marbuta mal-interrogatorrju tal-appellant, meta huwa ma kellu ebda dritt li jiddefendi ruħu permezz ta' xi forma ta' assistenza legali, jemerġi mhux biss illi fl-ewwel stadji tal-investigazzjonijiet huwa ġie interrogat mingħajr ma ingħata ebda twissija, iżda imbaghad meta mogħti it-twissija vigenti skont il-liġi f'dak iż-żmien, injar mill-konsegwenzi tal-mod kif kien qiegħed iwieġeb għal mistoqsijiet li kienu qed isirulu, seta' inkrimina ruħu u dan mingħajr ma kellu dik id-difiża adegwata.*** *Dan jista' isarraf f'preġudizzju irrimedjabbli għall-appellant għalkemm fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri huwa ser ikun assistit minn avukat u ser ikollu l-opportunita' iressaq id-difiża tiegħu. Illi allura, għalkemm l-istqarrija tat-13 ta' Otturbu 2008 ġiet rilaxxata skont il-liġi viġenti f'dak iż-żmien, madanakollu huwa indubitat illi din il-prova li ittieħdet meta l-appellant ma kellux il-jedd li jiddefendi ruħu hija prova determinanti tant illi, bil-mod kif l-appellant wieġeb għal mistqosijiet li sarulu huwa seta' inkrimina ruħu irrevokabbilment u dan bi preġudizzju serju għar-retta amministrazzjoni tal-ġustizzja.* ***Dan ifisser illi għalkemm għad irid jiġi iċċelebrat il-ġuri, madanakollu huwa bil-wisq evidenti f'dan l-istadju tal-proċeduri, meta il-Qorti hija***

moghnija bil-provi kkumpilati, illi l-prova li l-Prosekuzzjoni qed tfittex li taghmel, kemm permezz tad-dikjarazzjonijiet verbali maghmula mill-appellant, kif ukoll dawk maghmula fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija, tista' tkun vvizzjata minhabba il-fatt illi l-appellant ma setax jiddefendi ruhu kif xieraq u ghalhekk din il-prova ghandha tiġi imwarrba. *F'dan il-każ, il-Qorti hija tal-fehma illi n-nuqqasijiet minnha ravviżati ma jistghu bl-ebda mod jiġu sanati ghaliex l-Imhallef togat neċessarjament irid iwissi lil ġurati fl-indirizz finali tieghu b'dawn l-imsemmija nuqqasijiet, li x'aktarx ser jivvizjaw l-istqarrija u dikjarazzjonijiet maghmula mill-appellant miksuba minghajr ma kellu ebda difiża, sabiex b'hekk ikun ferm riskjuż li huma jistriehu fuqha meta jiġu biex jaghmlu il-ġudizzju ahhari taghhom. Dan minhabba l-fatt li meta din il-Qorti twieżen il-valur probatorju ta' din l-istqarrija meta komparat mal-pregudizzju irrimedjabbli li ser ibati l-appellant f'kaz l-istess tiġi ammess, huwa indubitat illi il-preġudizzju rekat jiżboq il-valur probatorju taghha. Il-Qorti ghalhekk qed titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Qorti Kriminali f'dan ir-rigward, ukoll ghaliex il-fattispecje ta' dan il-kaz ma ghandhom xejn x'jaqsmu ma' dawk li isawwru il-każ minnha iċċitat fis-sentenza appellata u li fuqu strahet biex sejset id-deċiżjoni taghha.*

22. Ghaldaqstant maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet, dan l-ewwel aggravju sollevat mill-appellant jisthoqqlu akkoljiment u ghalhekk tordna illi l-prova li l-Prosekuzzjoni trid taghmel permezz tad-dikjarazzjonijiet kemm verbali kif ukoll bil-miktub maghmula mill-appellant meta huwa ġie arrestat u interrogat ghandha tigi imwarrba u ma tinġiebx a konjizzjoni tal-ġurati matul iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri.'

Il-Qorti ta' l-Appell Kriminali fis-sentenza '**Ir-Repubblika ta' Malta vs Ismael Habesh et'**,[50] applikat l-istess linja ta' hsieb meta gie ntavolat appell mill-Avukat Generali u dan minhabba li l-Qorti Kriminali kienet ikkunsidrat stqarrijiet li saru qabel l-10 ta' Frar 2010 bhala inammissibli ghal kuntrarju ta' stqarrijiet ohrajn li saru sussegwentament u ddikjarathom bhala ammissibli.

F'din is-sentenza gie ritenut is-segwenti:

> *'16. Dan qed jingħad għaliex, għalkemm f'dan l-istadju din il-Qorti, bħal Qorti Kriminali qabilha, ma għandhiex is-setgħa tidħol biex tqis il-provi fil-mertu, madanakollu dan l-eżercizzju qed isir għaliex l-Avukat Ġenerali jilmenta mill-fatt illi l-Qorti Kriminali ma daħħlitx biex tezamina jekk il-kriterji imfassla fid-deċiżjoni Beuze humiex sodisfatti fir-rigward tal-istqarrijiet mertu ta' dan l-appell**. Il-Qorti Kriminali kienet tal-fehma illi l-fatt waħdu illi l-appellat ma ngħata ebda forma ta' assistenza legali meta rrilaxxa l-istqarrijiet tiegħu lura fis-sena 2005 u l-2009, u dan għaliex il-liġi ma kenitx tagħtih dan id-dritt, kienet raġuni sufficjenti sabiex tqies illi dawn l-istqarrijiet kellhom jitwarrbu mill-atti proċesswali billi jkun perikoluż ferm illi il-ġudizzju aħħari isir fuq prova li inkisbet meta s-suspettat ma kellux jedd għal ebda forma ta' difiża. Illi l-Qorti fliet bir-reqqa il-kontenut tal-istqarrijiet mertu ta' dan lappell u tqis illi għalkemm huwa minnu illi l-appellat caħad kategorikament l-involviment tiegħu fl-omiċidju, madanakollu huwa jwieġeb għal mistqosijiet kollha li jsirulu meta jintalab jagħti dettalji dwar dak li għamel fil-lejla in kwistjoni, fejn anke biddel għal darba darbtejn xi dettalji mill-verżjoni tiegħu tal-fatti. Dan għamlu meta huwa ma kellu ebda forma ta' difiża, fejn allura ċertu inkonsistenzi jistgħu jdagħjfu l-kredibbilita' tiegħu, biex b'hekk***

[50] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-22 ta' Settembru, 2021 (Att t' Akkuza 14/2017).

bil-fatt illi huwa rrinunzja għall-jedd tiegħu ghas-silenzju f'ċirkostanzi fejn ma kellu ebda forma ta' difiża, dan jista' jissarraf f'preġudizzju irrimedjabbli.'

'20. Illi hija l-fehma tal-Qorti allura, stabbilit li ma kienx hemm ragunijiet impellenti li wasslu sabiex id-dritt ghall-assistenza legali jigi miċħud u adottat il-kriterju tal-"overall fairness of the proceedings" imfassal fil-kaz Beuze vs il-Belgju, ***għalkemm l-istqarrijiet mertu tal-appell inkisbu skont il-liġi viġenti f'dak iż-żmien, madanakollu dan ma jistax jeradika mill-fatt illi l-appellat irrilaxxa diversi stqarrijiet li l-Prosekuzzjoni bi ħsiebha tressaq bħala prova fil-ġuri, meta dawn ġew rilaxxati mingħajr ebda forma ta' għajnuna legali sabiex tiggwida lill-appellat. Dan iktar u iktar, jerġa' jiġi emfasiżżat, meta l-istħarriġ tal-pulizija ħa bixra differenti minn dak inizjali meta allura l-appellat ma kienx għadu ġie mgħarraf li qed jiġi indagat b'relazzjoni ma' akkużi dwar omiċidju, tant illi kif ingħad, fl-istqarrijiet li ġew wara li bdiet l-indaġini dwar l-omiċidju, l-appellat jibda' ibiddel xi dettalji minn dak mistqarr minnu inizjalment. L-istess ma jistax jingħad, kif ġustament stqarret il-Qorti Kriminali, fir-rigward tal-istqarrija li imbagħad ġiet rilaxxata fis-sena 2013 meta ftit wara l-appellat ġie mixli bl-omiċidju ta' Simon Grech. Dan għaliex fl-ewwel lok huwa kien mgħarraf dwar ir-raġuni li kien qed jiġi interrogat, ingħata il-jedd jikkonsulta ma' avukat, u mhux biss, iżda bit-trapass taż-żmien meta llura kien jaf bl-evidenza li kellhom f'idejhom il-pulizija, kellu kull opportunita' jieħu dak il-parir meħtieġ konsapevoli li kien qed jiġi indagat dwar l-omiċidju ta' Grech.***

21. Illi d-direzzjoni li qed tiġi mogħtiija mill-Qorti Ewropeja dwar id-Drittijiet talBniedem hija univoka u ċioe' illi kull każ irid jitqies għalih billi jiġi mistħarreġ f'kull każ individwalment jekk, bil-fatt illi l-

persuna akkużata ma kellhiex jedd għal ebda forma ta' assistenza legali, jew inkella, bil-fatt illi ma kellhiex l-avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija, għalkemm dik il-persuna tkun kisbet parir legali jew għall-inqas ingħatat il-jedd li jkollha dak il-parir, dan setax impinġa fuq is-smigħ xieraq iktar 'il quddiem tul il-proċeduri penali istitwiti kontra tagħha. ***F'dan il-każ, il-Qorti hija tal-fehma illi n-nuqqasijiet minnha ravviżati, bħalma ġew ravviżati ukoll mill-Qorti Kriminali qabilha, ma jistgħu bl-ebda mod jiġu sanati għaliex l-Imħallef togat neċessarjament irid iwissi lil ġurati fl-indirizz finali tiegħu b'dawn l-imsemmija nuqqasijiet, li x'aktarx ser jivvizjaw l-istqarrijiet tal-appellat miksuba mingħajr ma kellu ebda difiża, sabiex b'hekk ikun ferm riskjuż li huma jistrieħu fuqha meta jiġu biex jagħmlu il-ġudizzju aħħari tagħhom.***

22. Illi allura għal motivi hawn fuq miġjuba, b'żieda mal-fehma milħuqa mill-Qorti Kriminali fis-sentenza appellata, jkun għaqli li f'dan l-istadju bikri tal-proċess gudizzjarju, din il-prova magħmula mill-Prosekuzzjoni permezz ta'l-istqarrijiet li ġew rilaxxati mill-appellat Ismael Habesh lura fis-snin 2005 u 2009, meta ma kellu jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali, jiġu imwarrba u ma jinġiebux a konjizzjoni tal-ġurati matul iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri.'

Ikkunsidrat ulterjorment,

Din il-Qorti tikkunsidra li din il-Qorti Kriminali ma tistax tqis jekk it-tehid tal-istqarrija tal-akkuzat James Vella minghajr l-ebda assistenza legali hijiex leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq stante li mhuwiex il-kompitu ta' din il-Qorti li taghmel dan. L-ezercizzju u in oltre' l-proceduri fil-konfront tal-akkuzat ghadhom ma ntemmux, anzi ghadu ser jibda jinstema l-guri u ghalhekk ikun fi stadju aktar -il quddiem li jkun jista' jigi determinat l-'*overall fairness*' tal-proceduri.

Illi in vista ta' dak kollu citat supra, jidher illi filwaqt illi l-enfasi qedgha illi kull kaz ghandu jigi mistharreg individwalment, ricentament jidher illi stqarrijiet li ttiehdu qabel l-10 ta' Frar, 2010, meta akkuzat jew suspettat ma kellu l-ebda dritt ta' assistenza legali, qed jigu ddikjarati bhala inammissibli u dan stante l-fatt illi *l*-akkuzat jew suspettat ma kellu ebda forma ta' difiża u dan jista' jissarraf f'preġudizzju irrimedjabbli. Ghaldaqstant fil-kaz odjern, din il-Qorti ser tieqaf hawn stante li l-istqarrijiet tal-akkuzat James Vella gew mehuda fis-sena 2002, u cioe' fi zmien li la kellu dritt ghall-assistenza legal kemm qabel u kemm wara l-interrogazzjoni u ghalhekk ma hemmx dubbju li dawn ghandhom jigu ddikjarati inammissibli.

Ghaldaqstant din Il-Qorti qeghda tiddikjara l-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat James Vella u li jinsabu a fol 65 bhala DVD immarkat bhala Dok KA3 u transkritti a fol 504 et sequitur tal-atti processwali bhala inamissibbli u ghalhekk qieghda tordna l-isfilz taghhom. Konsegwentement qieghda tiddikjara kwalunkwe referenza li saret fl-atti fil-provi inkluz fix-xhieda ghal dak li l-akkuzat setgha qal waqt l-investigazzjoni u waqt l-istqarrija minghajr prezenza ta' Avukat bhala ukoll inammissibbli. Isegwi ghalhekk illi din il-Qorti qedgha tilqa' il-hames eccezzjoni mressqa mill-akkuzat.

<u>Fis-sitt eccezzjoni preliminari</u>, l-akkuzat James Vella qieghed jecepixxi l-isfilz tax-xhieda ta' PS1240 Joseph Camilleri u dan stante li ma esebixxa l-ebda dokument in sostenn tar-ricerka li suppost ghamel dwar il-licenzji tal-armi tal-akkuzat u ghalhekk ma gietx ezebita l-aqwa prova skond il-ligi. Din il-Qorti rat ix-xhieda ta' PS 1240 Joseph Camilleri[51] u meta dan gie mistoqsi mill-prosekuzzjoni jekk kellux xi dokument x'jesebixxi lill-Qorti, dan wiegeb '*Mhux imdahhal fis-sistema jigifieri la qatt kien hemm talba u lanqas applikazzjoni min-naha tieghu*'. Ghaldaqstant huwa minnu kif sostna l-Avukat Generali fir-risposta tieghu illi huwa ma kellu l-ebda dokument x'jesebixxi. Ghal din ir-raguni, din l-eccezzjoni wkoll qedgha tigi respinta.

[51] Fol. 442 tal-process.

Permezz **tas-seba' eccezzjoni preliminari**, l-akkuzat ecepixxa illi din l-Onorabbli Qorti ghandha tordna li ma ssir l-ebda referenza minn l-ebda xhud, ghal dak li seta' stqarr mal-pulizija certu Anthony Frendo maghruf bhala l-ballerin, u dan peress illi kwaunkwe dikjarazzjoni li setghet ghamlet din il-persuna, mhux ammissibli stante li tammonta ghal *detto del detto.* Dan il-persuna llum mejjet u ghalhekk qatt ma jista' jikkonferma o meno dak minnu mistqarr. L-akkuzat jishaq ukoll li kwaunkwe depozizzjoni moghtija minn tali xhud li tinsab fil-process, ghandha tigi sfilzata.

Primarjament din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Mario Azzopardi**[52] li tigbor fiha l-qofol tar-regola tal-*hearsay evidence*:

> *"… ilu ben stabbilit minn din il-Qorti, kif anke rilevat mill-ewwel Qorti fis-sentenza taghha, li* ***mhux kull relazzjoni ta' x'qal haddiehor tikkostitwixxi hearsay evidence izda jekk dak rapportat hux hearsay evidence jew le jiddependi mill-uzu li wiehed jippretendi li jsir minn dak rakkontat. Jekk dak rakkontat jigi prezentat bhala prova tal-kontenut tieghu allura dak ikun hearsay evidence u bhala tali inammissibbli izda jekk dak rakkontat jigi prezentat mhux bhala prova tal-kontenut tieghu izda bhala prova li dak li ntqal verament intqal fic-cirkostanzi ta' data, post u hin li fihom intqal allura dan ma jkunx hearsay evidence u huwa ammissibbli ghal certi ghanijiet legali legittimi bhala sabiex tigi kontrollata x-xiehda diretta tax-xhud li l-kliem tieghu ikun qieghed jigi rapportat jew, fic-cirkostanzi idoneji, anke sabiex tigi korroborata xiehda diretta ohra. Huma ghal dawn ir-ragunijiet, kif tajjeb spjegat l-ewwel Qorti, li din it-tip ta' xiehda ma tistax tigi eskluza a priori izda d-decizjoni dwar l-opportunita' o meno li tithalla tinghata dik ix-xiehda u titqieghed quddiem il-gurija trid necessarjament tigi rimessa lill-Imhallef togat li jippresjedi l-guri li jkun tenut***

[52] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-28 ta' Gunju, 2012.

jaghti d-decizjoni tieghu skond ic-cirkostanzi li fihom jizvolgi l-guri u skont l-esigenzi evidenzjarji u procedurali tal-process…"

Fil-principju fejn l-eccezzjoni tolqot allegazzjoni dwar xhieda li tista' titqies bhala *hearsay* il-kwistjoni hija fil-bicca l-kbira tal-kazi mhollija ghal-decizjoni tal-guri wara li tkun saret id-debita twissija lix-xhud mill-imhallef togat u d-direzzjoni li l-istess Imhallef jaghti lis-sinjuri gurati qabel ma jidhlu ghad-deliberazzjoni taghhom.

Din il-Qorti ma taqbilx li ghandhom jigu sfilzati d-depozizzjoni moghtija minn dan ix-xhud fil-kumpilazzjoni kontra Richard Grech u anke d-depozizzjoni li l-istess xhud ta bil-gurament fl-inkjesta. L-akkuzat primarjament anqas biss jaghti raguni ghaliex tali depozizzjonijiet huma inammissibbli. In oltre, dan ix-xhud xehed fl-inkjesta u l-*proces verbal* huwa prova fih innifsu, shiha u kompluta. Gialadarba din id-depozizzjoni tax-xhud t' Anthony Frendo tinsab fl-inkjesta, li hija esebita fl-atti u ghalhekk tifforma parti mill-process, hija ammissibbli u stante li Frendo ghadda ghal hajja ohra, allura skond l-Artikolu 646 tal-Kodici Kriminali din ghandha tinqara lil gurati fic-celebrazzjoni tal-guri. In oltre, jinghad ukoll illi meta l-kumpilazzjoni kontra Richard Grech gietipprezentata fl-atti ta' dawn il-proceduri nhar il-15 t' April 2015, l-akkuzat kien assistit mill-avukat tieghu u ma saret l-ebda opozizzjoni jew oggezzjoni f'dan ir-rigward.[53]

Ghalhekk in vista tas-suespost din l-eccezzjoni wkoll qeghda tigi respinta.

Fit-**tmien eccezzjoni preliminari** l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tal-istqarrija u z-zewg depozizzjonijiet ta' Justin Fenech moghtija minnu quddiem il-Qorti tal-Magistrati fil-Kumpilazzjoni u dan stante li huma bbazati biss, sa fejn jikkoncerna l-akkuzat, dak li huwa sema lil terzi jghidu u ghalhekk huma *detto del detto* u mhux ammissibbli bhala prova.

[53] Ara fol. 663A et seq tal-process.

Dwar l-ammissibilta' t' evidenza, din il-Qorti thoss li ghandha taghmel distinzjoni bejn l-ammissibilita' o meno ta' prova u l-valur probatorju ta'l-istess billi prova tista' tkun ammissibbli izda nieqsa mis-sahha li jrendieha prova siewja fil-process gudizzjarju. F'dan il-punt issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Ibrahim Elhamshi Elghaoud et**[54] fejn gie ritenut is-segwenti:

> ***"Fl-istadju preliminari, dak li l-Qorti Kriminali ghandha tiddeciedi fit-termini ta' l-artikolu 438 tal-Kodici Kriminali hija l-ammissibilita` ta' prova bhala kontrapposta ghar-rilevanza ta' l-istess prova, b'dan li indipendentement mill-fatt li sussegwentement l-istess prova tista' tigi regolata jew addirittura eskluza bhala irrilevanti fl-istadju tas-smigh tal-provi, l-istess m'ghandhiex tigi preventivament u aprioristikament eskluza jekk tista' tirrizulta rilevanti ghall-'facts in issue."***

Fir-rigward tal-*hearsay evidence*, il-Qorti taghmel referenza ghal dak ritenut fis-seba' eccezzjoni u tapplikah ukoll ghal din l-eccezzjoni. Ghalhekk din l-eccezzjoni wkoll qed tigi michuda fit-totalita' taghha.

Permezz tad-**disa' eccezzjoni preliminari**, l-akkuzat qed jitlob illi d-depozizzjoni tax-xhud George Debono tigi sfilzata u dan ghaliex mhux ammissibbli ghaliex qieghed isostni illi nqratlu d-depozizzjoni moghtija minnu fil-guri kontra Richard Grech, allavolja ma giex dikjarat bhala xhud ostili mill-prosekuzzjoni.

Illi mhux minnu, kif qed jallega l-akkuzat, illi quddiem il-Qorti tal-Magistrati nqrat d-depozizzjoni moghtija mill-istess xhud fil-guri kontra Richard Grech. In oltre, hija diskrezzjonali jekk xhud jigix iddikjarat ostili *o meno*.

[54] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) nhar id-9 ta' Jannar, 2003.

Di piu', fl-**ghaxar eccezzjoni**, l-akkuzat qed jecepixxi lli wkoll illi ghall-istess raguni ghandha tigi sfilzata l-kopja tad-depozizzjoni li x-xhud kien ta fil-guri kontra Richard Grech. Illi fil-fhema ta'din il-Qorti dawn iz-zewg eccezzjonijiet huma frivoli u ghalhekk ghandhom jigu michuda.

L-eccezzjoni numru hdax hija dwar id-depozizzjoni ta' Domnic Chircop u kif din ghandha tigi sfilzata, kif ukoll kull referenza ghaliha u dan stante li ma ghandha l-ebda rilevanza u hija kolla *detto del detto*. Fir-rigward tad-*detto del detto*, a skans ta' hafna repetizzjoni, issir referenza ghal dak ritenut fi-seba' eccezzjoni rigward il-*hearsay evidence*. In oltre, rigward ir-relevanza ta' dak li jghid xhud, il-Qorti taghmel distinzjoni bejn relevanza u ammissibilta' ta' provi. Sabiex taghmel dan din il-Qorti sejra taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta v. Mario Azzopardi** deciza nhar it-28 ta' Gunju, 2012:

> *"28. L-akkuzat appellant, izda, ghandu ragun isostni li x-xhieda minnu indikati u enumerati (1)(2)(4)(5)(6)(7)* ***ma setghux jigu dikjarati inammissibbli mill-ewwel Qorti fin-nuqqas ta' xi regola legali li teskludi l-produzzjoni taghhom.*** *Dan ormai huwa ben assodat fil-gurisprudenza ta' din il-Qorti li din il-Qorti ma hix bi hsiebha hawnhekk tirripeti. L-oggezzjoni tal-Avukat Generali fl-eccezzjoni tieghu rigwardanti dawn ix-xhieda hi* ***merament kwistjoni ta' relevanza u mhux ta' ammissibilita`, u materja ta' relevanza hi rimessa biex tigi regolata mill-Imhallef togat fil-kors tal-guri.*** *Jekk l-Avukat Generali xtaq aktar informazzjoni minn dik provduta mill-akkuzat fil-lista tax-xhieda tieghu sabiex jiddetermina r-relevanza tax-xhieda msemmija l-istess Avukat Generali kellu l-ghazla li, kif previst fil-proviso tas-subartikolu (4) tal-artikolu 438 tal-Kodici Kriminali, b'rikors jitlob li dak li jrid jiġi ippruvat bix-xhieda jiġi iddikjarat. L-Avukat Generali, izda, naqas milli jirrikorri ghal dan ir-rimedju."*

Oltre minn hekk, din il-Qorti taghmel referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Marta vs George Degorgio et**[55] fejn gie ritenut hekk:

> *'120. Il-Qorti taghmel taghha d-decizjoni tal-ewwel Qorti li* ***siltet id-differenza bejn dak li hu ammissibbli u dak li hu rilevanti jew irrelevanti bhala prova fejn fil-kaz tal-ahhar id-decizjoni hi rimessa lill-gurati u mhux lill-Qorti jew lill-Imhallef togat u ma tara ebda raguni ghaliex ghandha tinoltra aktar minn hekk****. Konsegwentement dan l-aggravju qed ikun michud;'*

Ghaldaqstant, in vista tas-suespost, din il-Qorti qedgha wkoll tichad din l-eccezzjoni.

Permezz tat-**tnax-il eccezzjoni** preliminari, l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tax-xhieda moghtija minn Alexia Borg ghaliex ix-xhieda taghha hija kollha *hearsay evidence* u ghalhekk mhux ammissibbli bhala prova. Jghid ukoll illi minkejja li kemm Richard Grech u kemm Zammit gew prodotti bhala xhieda ma gewx mitluba jikkonfermaw x'qalu lil terzi.

Fir-rigward tal-*hearsay evidence,* japplika dak kollu ritenut fis-seba' eccezzjoni u ghalhekk din l-eccezzjoni hija frivola u vessatorja u jehtieg li tigi respinta.

Permezz **tat-tlettax-il eccezzjoni preliminari,** l-akkuzat qed jitlob sabiex jigu sfilzati Dok CC1 u Dok CC2 u cioe' depozizzjonijiet li Joseph Zammit ta fil-guri ta' Grech u dan stante li qatt ma gie ddikjarat bhala xhud ostili. Illi kif diga gie ritenut *supra*, hija diskrezzjonali jekk xhud jigix iddikjarat ostili *o meno*. Ghaldaqstant, din l-eccezzjoni ma treggix u ghalhekk ghandha tigi wkoll michuda.

Fl-erbatax, il-hmistax u s-sbatax-il eccezzjoni, l-akkuzat qed jitlob l-isfilz ta' certifikat tal-mewt immarkat bhala CC4 a fol. 355; d-dokument immarkat bhala CC5 u cioe' ircevuta rilaxxata minn Everest Garage u d-dokumenti kollha prezentati minn

[55] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-22 ta' Settembru, 2021.

Christopher Camilleri a fol. 357-378 u dan peress illi minn imkien ma jirrizulta minn fejn ingiebet il-kopja ta'dawn id-dokumenti.

Il-Qorti rat id-depozizzjoni li ta' Christopher Camilleri a fol 352 et seq tal-process fejn qal li hu deputat registratur fil-Qorti Kriminali u pprezenta xi dokumenti, li gew imsemmija fil-paragrafu precedenti. Mistoqsi minn fejn kien gab id-dokumenti, huwa wiegeb hekk: '*Gibthom mill-Atti struttorja fil-kaz, Pulizija vs Richard Grech u Joseph Zammit*'.[56]

Ghalkemm l-akkuzat ma specifikax, peress illi qieghed isostni illi ma jirrizultax minn fejn ingiebu l-kopji tad-dokumenti, allura bhal donnu qed jallega illi hemm difett fil-kontinwita' t'evidenza. Fuq dan il-punt, din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Majri Josef**[57] fejn dwar il-kontinwita' t'evidenza gie ritenut hekk:

> *40. Illi għal dak li jirrigwarda l-prinċipju tac-'chain of custody' daqskemm ic-'chain of evidence', huwa paċifiku kif dan il-prinċipju huwa fundamentali b'mod partikolari fil-kawżi ta' indole kriminali in kwantu huwa dritt sagrosant tal-akkużat li jkollu garanzija tal-awtentiċita' tal-provi ppreżentati mill-Prosekuzzjoni kif ukoll tal-oriġini tagħhom, ta' xi movimenti li dawn setgħu għamlu u tal-mod kif dawn ġew ippreżervati mill-mument illi tali provi nstabu u/jew ġew ikkompilati sal-mument illi l-istess ġew ippreżentati bħala evidenza fil-proċeduri quddiem il-Qorti li tkun.*
>
> *41. Ma jrid jitħalla ebda dubju raġjonevoli f'moħħ minn irid jiġġudika l-fatt dwar it-traċċjabilita tal-oġġetti jew dwar l-awtentiċita, l-integrita u l-kontinwita tagħha. Il-Prosekuzzjoni jeħtieġilha tipprova li dik l-evidenza li ġiet miġbura, maħduma u miżmuma b'mod integru*

[56] Fol. 353 tal-process.
[57] Deciza mill-Qorti Kriminali nhar it-28 ta' Marzu, 2023.

*mill-bidu tal-istħarriġ sal-fażi fejn tkun qed tiġi preżentata b'evidenza fil-Qorti. Fis-sentenza **Il-Pulizija vs. Raymond Azzopardi** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali nhar it-3 ta' Diċembru 2019 b'referenza għal prinċipju tac-'Chain of Custody' qalet hekk:*

'17. Sejra taghmel dan kollu kemm ghar-retta amministrazzjoni tal-gustizzja, kif ukoll sabiex l-appellant ma jkunx imcahhad mill-jedd ghal smigh xieraq skont il-ligi. L-ghan ewlieni ta' kull qorti ta' gustizzja penali huwa li tara illi l-akkuzat ikollu smigh xieraq. Meta process penali jwassal ghal dikjarazzjoni ta' htija msejsa fuq evidenza kontaminata, il-jedd ghal smigh xieraq ikun qed jigi vjolat. Madanakollu sabiex ilQorti tasal biex tistabilixxi l-validita' tal-prova kostitwita b`dik l-evidenza jrid isir ezami tal-iter segwiet mill-mument illi dik il-prova ndizzjarja titfacca fil-kors talinvestigazzjoni tal-pulizija, kif u minn min tkun giet elevata, kif tkun giet ippreservata u sussegwentement min ghamel l-ezamijiet forensici fuqha u b'liema mod, sabiex fl-ahhar issib postha quddiem il-Qorti.

18. Dan ghaliex:

Wherever he steps, whatever he touches, whatever he leaves, even unconsciously, will serve as silent evidence against him. Not only his fingerprints or his footprints, but his hair, the fibres from his clothes, the glass he breaks, the tool mark he leaves, the paint he scratches, the blood or semen he deposits or collects - all these and more bear mute witness against him. This is evidence that does not forget. It is not confused by the excitement of the moment. It is not absent because human witnesses are. It is factual evidence. Physical evidence cannot be wrong; it cannot perjure itself; it cannot be wholly absent. Only its interpretation can err. Only human failure to find it, study and understand it, can diminish its value. (Kirk, Paul, Crime investigation, John Wiley & Sons Canada, Limited, 1953). However, the value of even

the most carefully recovered and preserved evidence can be lost if the chain-of-custody is not properly maintained. ***"Chain-of-custody" is often recognized as the weak link in criminal investigations. It refers to the chronological and careful documentation of evidence to establish its connection to an alleged crime. From the beginning to the end of the forensic process, it is crucial to be able to demonstrate every single step undertaken to ensure "traceability" and "continuity" of the evidence from the crime scene to the courtroom.***[58]

42. Fuq livell internazzjonali wieħed isib ukoll pronunzjamenti oħra, bħal dawk tal-Qorti Suprema Amerikana fejn fis-sentenza ***Hawkins vs. State of Arkansas*** *għamlet referenza għal sentenza oħra* ***Guydon vs. State*** *li hija meqjusa bħala 'landmark case' fuq materja ta' ammissibilita' ta' evidenza. In fatti, evidenza tkun ritenuta ammissibbli biss jekk din l-evidenza tkun awtentika u ma jirriżultax li qatt ġiet mittiefsa jew mibdula b'xi mod u dan in linja mal-prinċipju tac-'chain of custody'. L-istess intqal fil-każijiet* ***Chatmon vs. State, Garner vs. State u Davis v. State***[59]*, fost oħrajn. Imbagħad, issir referenza wkoll għas-sentenzi* ***State vs. Thomas, State vs. Olsen, State vs. Burtchett u Mallillin vs. People***[60] *fejn ukoll il-prinċipju regolatur għal dak li għandu x'jaqsam mal-ammissibilita' tal-evidenza, kien enunċjat bħala bbażat fuq il-prova li dik l-evidenza utilizzata mill-Prosekuzzjoni ma ġiet qatt mibdula. Intqal ukoll kif l-ammissibilita' ta' din l-evidenza fil-Qorti teħtieġ eżerċizzju ta' apprezzament ta' fatturi bħalma huma 'the nature of the article, the circumstances surrounding the preservation and custody of it, and the likelihood of intermeddlers*

58 Enfasi ta' din il-Qorti.
59 Citing Guydon v. State, 344 Ark. 251 | Casetext aċċess: 20/10/22
60 Hekk kif iċċitati mill-appellant f'paġna 7 tar-rikors ta' appell tiegħu.

tampering with it'.[61] *Fir-rigward tattraċċjabilita' tal-evidenza,* ***f'Barron vs. Valdmanis***[62] *intqal hekk:*

In criminal prosecution where it is necessary to establish that material found in the accused's possession is identical with material subsequently analysed, there are, as was pointed out by Brereton J Young v Commissioner for Railways (1962) NSWR 647 at 651, two ways of doing so. ***The first is to trace it from hand to hand and to this end it is usually necessary to call every person who had it in custody from the point of origin to the end of its journey.***[63] *The second method is to identify that which was found in the possession of a person charged by its physical characteristics with that which was analysed; per Justice Meares.*

*43. L-istess intqal f'***People vs. Beran***[64] *fejn il-prinċipju tac-'chain of custody' ġie enunċjat bħala marbut man-neċessita' li tiġi assigurata l-integrita' u l-valur probatorju tal-evidenza miġjuba u ntqal kif dan iseħħ biss jekk: To be admissible, the prosecution must establish by records or testimony* ***the continuous whereabouts of the exhibit***[65]*, from the time it came into the possession of the police officers, until it was tested in the laboratory to determine its composition, and all the way to the time it was offered in evidence.*

44. U minħabba l-importanza li tiġi stabbilita' t-traċċjabilita' tal-evidenza, huwa neċessarju li, kull min b'xi mod kien involut fit-teħid u l-kustodja tagħha, jiġi mitlub biex jixhed dwar l-involviment tiegħu kif intqal. Hekk biss l-akkużat jista' jkollu kontroll totali fuq l-integrita' ta' dik l-evidenza. Dan kien mistqarr fid-deċiżjoni ***People vs.***

---

[61] *State vs. Thomas, 32 St. Rep. 229, 532 P.2d. 405 (1975)*
[62] *US Supreme Court, Mejju 1978.*
[63] *Enfasi ta' din il-Qorti.*
[64] *4 G.R. No. 203028, January 15, 2014*
[65] *Enfasi ta' din il-Qorti.*

Connelly[66] *fejn intqal is-segwenti b'referenza għar regola tac-'chain of custody': When the evidence itself is not patently identifiable of is capable of being replaced or altered, admissibility generally requires that all those who have handled the item 'identify it and testify to its custody and unchanged condition.*

45. Dan il-punt ta' dritt iġib miegħu allura konsiderazzjoni ta' natura probatorja li tistħarreġ preċiżament dan l-element ta' traċċabbilita. Din il-kwistjoni probatorja hija kwistjoni ta' fatt li għandha tiġi mħollija f'idejn l-imħallfin tal-fatt fl-istadju tal-ġuri. Huwa intempestiv f'dan l-istadju li tikkunsidra n-nuqqas tattraċċjabilita' tal-evidenza kif qiegħed jeċċpixxi l-akkużat oltre għallfatt li kif intqal, l-esperti in kwistjoni għad iridu jixhdu fl-istadju talġuri u għalhekk l-evidenza kollha minnhom miġbura għad trid tgħaddi mill-iskrutinju tal-imħallfin tal-fatt. Ma jkunx fil-kompetenza ta' din il-Qorti f'dan l-istadju li tiddeċiedi fuq in-nuqqas ta' valur probatorju ta' dokumenti formanti parti mill-atti kumpilatorji minħabba dak li l-akkużat qiegħed iqis bħala difett fic-'chain of custody' u fic-'chain of evidence'. Dan il-fatt, kemm -il darba huwa minnu, iridu jaslu għalih il-ġurati wara li jkunu semgħu l-provi kollha miġjuba quddiemhom u jridu jkunu huma li jiddeċiedu jekk hemmx kontinwita' fl-evidenza b'mod tali li jaslu jikkonvinċu ruħhom li mhemmx dubju dettat mir-raġuni dwar il-fatt li l-espert Gilbert Mercieca ġie mgħoddi l-esebiti mill-esperti Dr. Marisa Cassar u l-Ispettur Justine Grech.

46. Għaldaqstant, din il-ħames eċċezzjoni preliminari qiegħda tiġi miċħuda.'

[66] *35 N.Y.2d 171, 174, 316, N.E.2d 706, 708, 359, N.Y.S.2d, 266, 269 1974.*

Hija konsiderazzjoni ta' natura probatorja jekk fil-fatt fil-kaz odjern jezistix difett fil-kontinwita' t'evidenza. Ghalhekk, din il-kwistjoni probatorja hija kwistjoni ta' fatt li ghandha tigi mhollija f'idejn l-imhallfin tal-fatt fl-istadju tal-guri. Ghaldaqstant, anke kieku id-Deputat Registratur Christopher Camilleri ma specifikax minn fejn ingiebu dawn id-dokumenti, ma kienx iwassal ghall-isfilz tal-istess.

Ghal dawn ir-ragunijiet, dawn it-tlett eccezzjonijiet ukoll qed jigu michuda.

Fis-sittax-il eccezzjoni preliminari, l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tad-dokument immarkat bhala CC9 a fol. 379 tal-process stante illi x-xhud Anthony Muscat kien gie prodott quddiem il-Qorti tal-Magistrati u fl-ebda hin ma saritlu referenza ghal din id-depozizzjoni minnu rilaxxata.

Illi minghajr telf ta'hin, din il-Qorti ssostni li din mhux raguni sufficjenti sabiex jigi sfilzat dokument mill-atti u ghalhekk din l-eccezzjoni hija frivola. Jigi mfakkar illi x-xhud Anthony Muscat ser jerga jixhed fil-guri u ghalhekk f'dan ir-rigward zgur illi l-akkuzat ma ghandux ragun.

Konsegwentament, din l-eccezzjoni qeghda tigi respinta.

Permezz **tat-tmintax-il eccezzjoni preliminari** tieghu, l-akkuzat qed jsostni illi dawn id-dokumenti ma gewx esebiti bil-permess tal-Qorti li kellha quddiemha l-kawza li minnha ttiehdu dawn id-dokumenti u ghalhekk ghandhom jigu sfilzati.

Illi f'dan ir-rigward, din il-Qorti ma tistax ma taqbilx mal-Avukat Generali u ma dak li qal fir-risposta tieghu. Dawn id-dokumenti huma kollha vera kopja tal-originali li gew prezentati mid-deputat registratur Christopher Camilleri mill-atti fl-ismijiet ir-Repubblika ta' Malta vs Richard Grech.

Ghaldaqstant din l-eccezzjoni hija wahda fiergha u ghalhekk qeghda tigi michuda.

Fid-dsatax-il eccezzjoni l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tax-xhieda ta' George Micallef u li l-istess m'ghandux jixhed fil-guri u dan peress li x-xhieda li nghatat minnu nhar l-24 ta' Settembru, 2014 hija bbazata fuq dokumenti esebiti a fol 368 et seq tal-process ta'

liema l-akkuzat qed jitlob l-isfilz. L-istess talba qeghda ssir fir-rigward tax-xhieda ta' Dr Flores Martin, Julian Sciberras, Carmel Caruana u parti mix-xhieda tas-Supretendent Carmelo Bartolo u dan ghall-istess raguni illi d-depozizzjoni taghhom hija bbazata u marbuta ma dokument li d-difiza qed titlob l-isfilz tieghu.

Illi b'harsa lejn fol. 368 et seq tal-process, jidher illi l-akkuzat qieghed jaghmel referenza ghad-dokumenti hekk kif esebiti mid-deputat registratur Christopher Camilleri. Illi din il-Qorti fl-eccezzjoni precedenti cahdet li dawn dokumenti jigu sfilzati u ghalhekk sejra wkoll tichad din l-eccezzjoni.

Fl-ghoxrin eccezzjoni preliminari l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tad-dokument ezebit minn Alexander Miruzzi u cioe' ir-rapport maghmul minn Carmel Farrugia u dan peress li l-istess rapport ma giex ikkonfermat minn dan tal-ahhar, minkejja li dan kien xhud tal-prosekuzzjoni.

Illi dan il-punt hekk imqajjem mill-akkuzat jirrigwardja l-valur probatorju u mhux l-ammissibbilta' ta' dokument. Ghaldaqstant, din hija kwistjoni li trid tigi determinata biss mill-gurati fil-kors tal-guri u ghalhekk din l-eccezzjoni wkoll qed tigi michuda.

Permezz **tal-wiehed u ghoxrin eccezzjoni** tieghu l-akkuzat Vella qed jitlob l-isfilz tad-dokumenti prezentati mid-Deputat Registratur Joyce Agius li jikkontjenu l-atti tal-proceduri tal-kumpilazzjoni, guri u appell fl-ismijiet **Repubblika ta' Malta vs Richard Grech** u dan ghaliex l-atti mhux relevanti u ghaliex l-akkuzat ma seta' jezercita l-ebda kontroll fuq dawk il-proceduri li issa jaghmlu parti mill-atti tal-kaz tieghu billi jaghmel ezempju kontro-ezamijiet u sottomisjonijiet fuq punti ta' dritt. L-akkuzat isostni illi l-prezentata ta' dawn l-atti jiksru d-dritt fundamentali tieghu ghal smiegh xieraq.

Illi ghar-rigward ta' relevanza, a skans ta' hafna repetizzjoni, din il-Qorti taghmel referenza ghal dak ritenut fl-eccezzjoni numru hdax. Il-Qorti tinnota illi nhar l-24 t' April 2019 u cioe' fis-seduta meta gew prezentati dawn l-atti, l-akkuzat kien

debitament assistit mill-Avukat tieghu u ma giet registrata l-ebda oppozizzjoni f'dan is-sens.[67] Illi l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tal-process kollu fl-intier tieghu, meta per ezempju fl-istess process insibu l-inkjesta originali u in oltre xhieda bhall-esperti ser jergghu jixhdu fil-kors tal-guri. Di piu', dwar il-ksur ta' drittijiet fundamentali tal-akkuzat, din il-Qorti tghid illi hija Qorti Kriminali u ghalhekk ma ghandiex setgha li tippronunzja ruhha dwar ksur ta' drittijiet tal-bniedem *o meno*. Jekk l-akkuzat jidirlu li gew lezi xi drittijiet fundamentali tieghu ghandu jinidirizza dan l-ilment fil-forum adegwat u cioe' quddiem il-Qrati Kostituzzjonali.

Ghaldaqstant din l-eccezzjoni wkoll qeghda tigi michuda.

Fit-tnejn u ghoxrin eccezzjoni, l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tal-vera kopja tal-*proces verbal* li gie mehud mill-atti tal-proceduri fl-ismijiet ir-**Repubblika ta' Malta vs Richard Grech** u dan ghaliex gie ezebiet minghajr il-permess tal-Qorti li quddiemha kellha dawn l-atti. Raguni ohra hija li dan kellu jigi ezebit fl-atti minn l-Avukat Generali permezz ta' nota u mhux mid-Deputat Registratur.

Illi l-inkjesta originali giet esebita fl-atti fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Richard Grech** u ghalhekk sussegwentament giet prezentata vera kopja tal-originali f'dawn l-atti mid-Deputat Registratur Christopher Camilleri nhar id-29 ta' Lulju, 2014.[68] Ghaldaqstant din il-Qorti m'hi tara xejn irregolari f'dan ir-rigward u konsegwentament qeghda tichad din l-eccezzjoni.

Permezz tal-**eccezzjoni numru tlieta u ghoxrin** l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tad-depozizzjonijiet tal-esperti kollha mahtura fl-inkjesta, flimkien mar-rapporti u/jew dokumenti esebiti minnhom u dan ghaliex minn imkien ma jirrizulta l-iskop tan-nomina ta' kull wiehed minnhom. Ghaldaqstant in-nomina taghhom hija monka u dak kollu li jsegwi n-nomina tmur kontra dak dispost fil-proviso tal-Artikolu 548(1) tal-Kodici Kriminali.

---

[67] Ara fol. 990.
[68] Ara fol. 174 tal-process.

Illi stante l-fatt li l-akkuzat ma ndikax ghal-liema proviso qed jirreferi, din il-Qorti sejra tipproduci l-Artikolu 548(1) fl-intier tieghu:

> *'548. (1) Fl-aċċess għandhom jinġiebu l-periti li jinħtieġu, u ta' dan l-aċċess għandu jsir proċess verbal:*
>
> *Iżda l-maġistrat jista', meta jidhirlu spedjenti, jagħti s-setgħa lill-periti li jirċievu dokumenti u jisimgħu x-xhieda bil-ġurament u li jieħdu x-xiehda tagħhom bil-miktub u d-dispożizzjonijiet tal-artikolu 650(5) u tal-artikolu 653(3) għandhom japplikaw mutatis mutandis:*
>
> *Iżda wkoll, l-"in genere" għandu jiġi eżaminat biss minn persuni tal-professjoni kompetenti, kull meta hekk tkun titlob l-imġieba xierqa:*
>
> *Iżda wkoll, bla ħsara għad-dispożizzjonijiet tal-artikolu 552(2), ebda espert ma għandu jinħatar biss sabiex jisma' x-xhieda bil-ġurament u jieħu x-xiehda tagħhom bil-miktub u jistabbilixxi l-fatti rilevanti, meta r-reat li għandu jiġi investigat hu wieħed li hu punibbli bi piena massima ta' priġunerija għal seba' snin jew aktar.'*

Din il-Qorti tibda billi tghid illi l-ligi mkien ma tipprovdi illi ghandha tigi specifikata n-nomina ta' kull espert b'mod individwali. In oltre, anke meta gie nominat espert sabiex jaghmel dak li l-ligi tghid li ma ghandux isir,[69] dak mistharreg minnu ma giex iddikjarat null u sussegwentament sfilzat.

Ghaldaqstant din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

<u>Fl-erbgha u ghoxrin eccezzjoni</u> l-akkuzat qed jitlob l-isfilz tal-ezebiti pprezentati l-Qorti minn Christian Abdilla nhar l-24 t' April 2019 u dan peress illi mid-depozizzjoni

[69] Ara f'dan ir-rigward **<u>Ir-Repubblika ta'Malta vs Carmel Saliba</u>** deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali deciza nhar it-2 ta' Mejju,2013.

tieghu, minn imkien ma jirrizulta fejn dawn l-ezebiti kienu qed jigu mizmuma. L-istess xhud ukoll naqas milli jindika min kien ghaddielu dawn l-ezebiti.

Il-Qorti hija tal-fhema illi din hija xi haga li tirrigwardja c-*chain of evidence* u ghalhekk dak kollu ritenut fl-erbatax, hmistax u sbatax-il eccezzjoni japplika wkoll ghal din l-eccezzjoni u ghalhekk qeghda wkoll tigi respinta.

Fil-hamsa u ghoxrin eccezzjoni tieghu, l-akkuzat jtenni li din il-Qorti ghandha tordna l-isfilz tad-depozizzjoni t' Anna Marie Ferriggi u dan stante li mhux relevanti ghal kaz. Illi ghar-rigward ta' relevanza, a skans ta' hafna repetizzjoni, din il-Qorti taghmel referenza ghal dak ritenut fl-eccezzjoni numru hdax u ghalhekk qeghda tichad ukoll din l-ahhar eccezzjoni.

Ikkunsidrat ulterjorment,

Illi din il-Qorti sejra issa tghaddi sabiex tiddeciedi dwar l-eccezzjonijiet preliminari hekk kif imressqa mill-akkuzat Christopher Scerri.

Illi l-**ewwel eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **it-tieni eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tieni eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **it-tielet eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tielet eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **r-raba' eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghar-raba' eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-hames eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-hames eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella u tirrigwardja d-DVDs tal-istqarrijiet tieghu kif ukoll l-istqarrijiet transkritti.

Illi l-istqarrijiet tal-akkuzat Christopher Scerri gew rilaxxati nhar nhar l-1 ta' Dicembru, 2002, nhar is-7 ta' Dicembru, 2002 u 18 ta' Jannar, 2003 u jinsabu a fol 513 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja. Fil-bidu ta'dawn l-istqarrijiet nsibu twissija f'dan is-sens:

> *Gejt imwissi mill-Ispetturi Carmelo Bartolo u Christopher Pullicino li m'hiniex obligat inwiegeb ghal domandi li ser jsiruli, izda dak kollu li nghid jitnizzel bil-miktub u jista' jingieb bhala prova.*

Illi jirrizulta li meta l-akkuzat James Vella irrilaxxa l-istqarrija tieghu, dan ma kellu **l-ebda d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur legali, la qabel u anqas waqt ir-rilaxx tal-istqarrija**. Illi minkejja li l-ligi kienet tipprovdi ghal dan, dawn id-drittijiet sa qabel l-10 ta' Frar 2010 ma kienux infurzati.

Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda milqugha

Illi **is-sitt eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghas-seba' eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **is-seba' eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tmien eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **it-tmien eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghad-disa' eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **id-disa' eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-ghaxar eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-ghaxar eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-hdax -il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-hdax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tnax-il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **t-tnax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tlettax-il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **t-tlettax, l-erbatax u s-sittax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri huma identici ghall-erbatax, hmistax u s-sbatax-il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, dawn l-eccezzjoniet qeghdin jigu michuda.

Illi **l-hmistax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghas-sittax-il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **s-sbatax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tmintax -il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **t-tmintax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghad-dsatax -il eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **d-dsatax-il eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-ghoxrin eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-wiehed u ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-wiehed u ghoxrin eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tnejn u ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **t-tnejn u ghoxrin eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghat-tlieta u ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **t-tlieta u ghoxrin eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-erbgha u ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Illi **l-erbgha u ghoxrin eccezzjoni preliminari** tal-akkuzat Scerri hija identika ghall-hamsa u ghoxrin eccezzjoni preliminari tal-akkuzat Vella. Ghaldaqstant, ghall-istess ragunijiet moghtija fil-konfront tal-akkuzat Vella *supra*, din l-eccezzjoni qeghda tigi michuda.

Ghaldaqstant, din il-Qorti fir-rigward tal-akkuzat James Vella qeghda tichad l-eccezzjonijiet numru wiehed (1) ,tnejn (2), tlieta (3), erbgha (4), sitta' (6), sebgha (7), tmienja (8), disgha (9), ghaxra (10), hdax (11), tnax (12), tlettax (13), erbatax (14), hmistax (15), sittax (16), sbatax (17), tmintax (18), dsatax (19), ghoxrin (20), wiehed u ghoxrin (21), tnejn u ghoxrin (22), tlieta u ghoxrin (23), erbgha u ghoxrin (24) u hamsa u ghoxrin (25) fl-intier taghhom. Illi din il-Qorti qedgha tilqa' il-hames (5) eccezzjoni tal-akkuzat u ghalhekk qedgha tiddikjara l-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat James Vella u mmarkati bhala Dok KA3 konsistenti f'DVD a fol 65 u dawk transkritti mmarkati bhala Dok AK1 sa AK3 a fol. 504 et seq tal-process u kwalunkwe referenza ghalihom bhala inammissibli u konsegwentament tordna l-isfilz tal-istess stqarrijiet mill-atti processwali.

In oltre, din il-Qorti fir-rigward tal-akkuzat Christopher Scerri qeghda tichad l-eccezzjonijiet numru wiehed (1) ,tnejn (2), tlieta (3), erbgha (4), sitta' (6), sebgha (7), tmienja (8), disgha (9), ghaxra (10), hdax (11), tnax (12), tlettax (13), erbatax (14), hmistax (15), sittax (16), sbatax (17), tmintax (18), dsatax (19), ghoxrin (20), wiehed u ghoxrin (21), tnejn u ghoxrin (22), tlieta u ghoxrin (23) u erbgha u ghoxrin (24) fl-intier taghhom. Illi din il-Qorti qedgha tilqa' il-hames (5) eccezzjoni tal-akkuzat u ghalhekk qedgha tiddikjara l-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat Christopher Scerri u mmarkati bhala Dok KA4 konsistenti f'DVD a fol 66 u dawk transkritti mmarkati bhala Dok AK4 sa AK6 a fol. 513 et seq tal-process u kwalunkwe referenza ghalihom bhala

inammissibli u konsegwentament tordna l-isfilz tal-istess stqarrijiet mill-atti processwali.

Ghaldaqstant il-Qorti qeghda tordna l-prosegwiment ta' dawn il-proceduri.

Consuelo Scerri Herrera
Imhallef

Maria Grech
Deputat Registratur